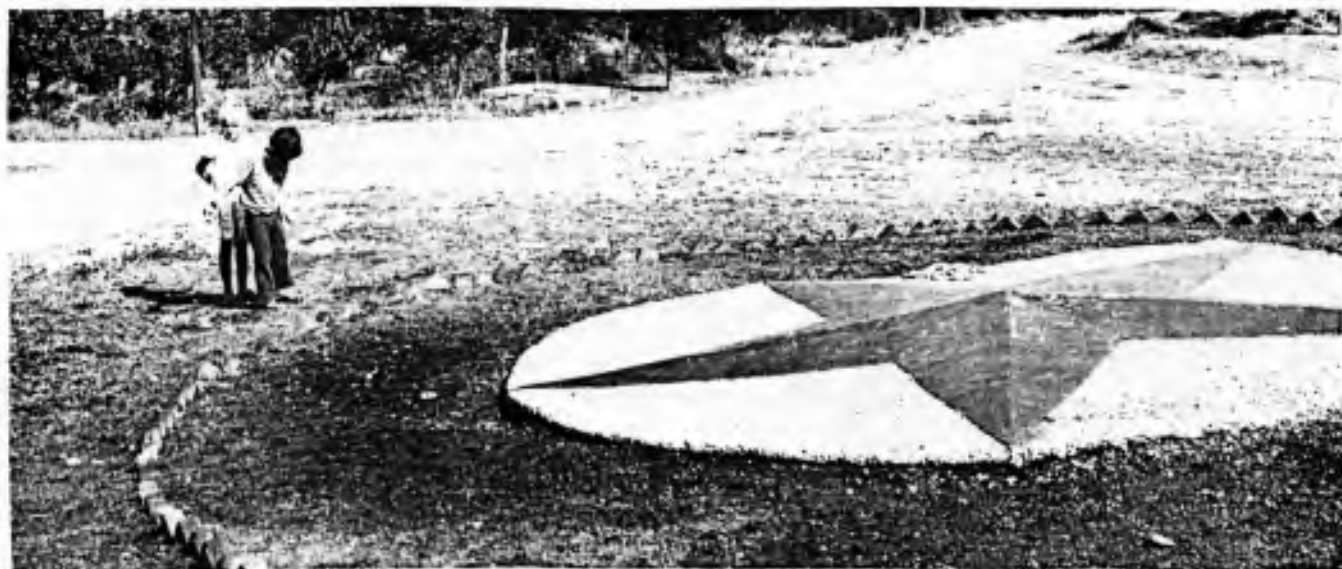

Soumrak revolucí?

V posledních desetiletích a zvláště pak letech se zvyšuje míra i kvalita dávného nesouhlasu a odporu vůči všem násilným prostředkům a metodám. Lidstvo prošlo bouřlivými dějinnými kapitolami a ocitá se v mnohém ohledu na důležitém historickém předělu. Zvyšující se životní úroveň jeho větší části, s tím spojený růst pocitu důstojnosti člověka i ustupování jeho fatalismu ve společenských otázkách, to vše spolupůsobí při utváření se nového náhledu na násilí. Strašlivá zkušenost s hitlerismem a stalinismem a její přetavení ve srozumitelné memento by snad v podmínkách soudobé vzdělanosti mohly znamenat pozvolný, ale o to trvalejší krach všech ideologií, které různými formami tyranie, útlaku a neodůvodněného omezování lidského v člověku realizují všelijaké světlé a jiné zítřky.

Ani za více než dvě generace si lidé nezvykli na novou realitu, kterou je jejich vlastní schopnost zničit samu svou existenci jako druhu. Tváří v tvář překonání tohoto specifického okamžiku v dospívání lidstva se mnoha jeho příslušníkům začíná násilí jako takové jevit netolerovatelným. A důvodů mají ještě více. 20. století dalo lidem dva velké proroky nenásilí, Mahátmu Gándhího a Martina Luthera Kinga. Jejich vkladem rozhodně není jen lepší morálka, ale i konkrétní vítězství a snimi poznání, že neplatí rovnice násilí = síla a nenásilí = slabost.

Existují samozřejmě i názory odlišné, daleko méně optimistické. Z nepochopení dialektiky dnešního světa vyplývá jednostranný důraz kladený na některé negativní tendence. Je jistě žádoucí nepodceňovat existenci jednotlivců, skupin nebo i celých proudů programově konajících reálné zlo a sloužících kultu násilí. Budoucnost lidstva se neobejde bez střetů s nimi, ale poplatná jim rozhodně nebude. Pokud se lidé vyvarují určitých společných rizik, bude se jejich společností zdokonalovat a jako plně dospělé nebude poskytovat ani dost dů-

vodů, ani dost prostoru pro násilné skutky.

Dívat se na dějiny lidského rodu prizmatem humanismu patřícího teprve k velkým moderním objevům je zajisté možné, ale nikoliv správné. Při hodnocení historie, již se táhne krvavá stopa nesmyslných a přece formujících válek a revolucí, je nutno odhodit veškerý sentiment a udržet si objektivní kritéria a pravý úhel pohledu. Ve vývoji lidstva, jeho civilizace a kultury, hrály vedle práce a poznávání významnou roli i násilné formy společenského chování. To je nepřehlédnutelnou skutečností. Čas staré rozpory utlumuje, ba i stírá, lidská paměť z protichůdných činů staví sloupy, na nichž dává spočívat velikosti národů i velikosti lidstva. Úhlavní nepřátelé mají své sochy nejen v jednom pomyslném panteónu, ale i v myslích svých potomků figurují vedle sebe jaksi smíření.

Přece však nesmíme relativizovat kategorie dobra a zla. Ani za padesát, ani za dvě stě let nesmí lidé smýt pravdu ze své minulosti a nechat v mizerném dramatu vystupovat dávné protagonisty s jejich osobními úděly bez pozornosti věnované tomu, co pro své současníky udělali dobrého či zlého, bez ohledu na to, co pro ně znamenali.

Pozoruhodný rozvoj hnutí za mír a proti válce je jedním z dokladů onoho sílícího odmítání násilí jako zločinu proti lidství. Pouze nucený boj proti agresí se vymyká veřejnému odsudku a budí naopak projevy sympatií a solidarity. Zde je také možno hledat kořeny toho, proč na revoluce máme daleko shovívavější a měkčí měřítko než na války. Ano, revoluce je v ideálním případě prostředkem k svržení tyranie s jejím brutálním výkonem moci a k nastolení demokracie a pluralismu. Jen všestranně zaslepený člověk může ale přehlédnout fakt, že v praxi vypadá skoro každá revoluce úplně jinak. Její důsledky co do dopadu na základní lidská práva snesou často plně srovnání s válečnými následky a v některých ohledech je i předčí. Jestliže, jak již bylo řečeno, ve vztahu k dávné historii je pošetilé uplatňovat soudobá hlediska, tak k minulosti málo vzdálené můžeme, ba musíme, přistupovat s kritérii lidskými a humanistickými. Nikdo nám pak nemá právo bránit, abychom soudobé dění, války a revoluce, poměřovali adekvátním aparát, tj. nezpochybnitelným měřítkem důsledného humanismu.

Oslavy dvou revolucí, které jsou organizovány v naší společnosti každý rok, rozhodně nepřispívají k tomu, aby lidé u nás byli stoupeni a příznivci revolučního dění. Přes tento nezájem by mělo být každému jasné, že výročí, které k oněm každoročním letos přistupuje, je opravdu celosvětového významu. Před 200 lety se ve Francii uskutečnila Velká francouzská revoluce. Na jedné straně přinesla nové společenské uspořádání a řadu pokrokových reforem, na druhé straně se vymkla jakékoliv kontrole a dosažené neudržela. Můžeme ji pokládat za jakousi revoluční klasiku. Byla dobyta Bastila, ale zde vězněné je možno stěží považovat za žalářované vlastence a bylo jich ostatně osvobozeno minimum. Vzniklo oslovení "Citoyen!" a "Citoyenne!", ale také mánie gilotinování, nový letopočet, pojem politické levice, srovnávání Lyonu se zemí a hrůzné orgie. Nelze samozřejmě na několika řádcích postihnout charakter oněch bouřlivých let, pád panovníků "z boží milosti" vystřídaný vzestupem mocných ze své vůle a jejich smrt z rukou dalších nedočkavců včetně emancipované atentátnice. Mnohé z peripetií francouzské revoluce se opakovaly v rozmanitých situacích v různých obměnách znovu.

Historie nás poučila, že nejúspěšnější bývají národně osvobozené revoluce. Osamostatnivší se národní společenství má předpoklady k lepšímu a úspěšnějšímu řízení vlastního osudu. Mnoho jiných revolucí, upřímně řečeno, nesplňuje své záměry. Vznikají často z bídy a nenávisti a tak jako nenávist plodí nenávist i bída plodí často jen bídu, včetně morální. Vybíjí se nahromaděné vášně. Vůdci revoluce bývají někdy převálcováni vývojem událostí, mnohdy samovolným a neřiditelným. Také o nich nelze mít iluze. Dispozice, na základě nichž se prosazují, nejsou dispozicemi pro každou dobu a pro každou práci. Vůbec "na

štíru" bývají s tolerantností a demokratismem. Nebývají nebo přestávají být "jedno s lidem." Zůstanou-li u moci, stávají se zpravidla svému egoismu poplatnými konzervátory revoluce. Revoluce má do budoucna suplovat všechny průběžné okamžiky voleb. Není přece žádnou náhodou, že revoluční události, které měly nastolit spravedlivější společenský řád, neuspěly a vyústily do deformací, kdy revoluční teror plynule přechází v zločiny za mírových poměrů. Jak je možné, že po sedmdesáti letech, to je v 20. století doba skýtající obrovský prostor, v Sovětském svazu teprve hledají cesty k základní humanizaci společnosti? Proč to jde tak ztuhla a pouze odbouráváním mnohého, co bylo považováno za pilíře porevoluční etapy? Zjišťuje se, že to, co mělo být nevyhnutelné bylo místo toho zajitím příliš daleko.

Po revolučním nadšení a někdy spíše běsnění nadchází po letech odliv, označovaný po francouzském precedentu v měsíci thermidoru. Začíná být chápáno, že nejen v přírodě, ale i ve společnosti probíhá revolučně mnoho destrukcí, ale minimum konstrukcí. To, co se v historii opakovaně destruovalo, nebyly revolučně nazrálé poměry, ale část díla set a set lidských generací. "Dny, které otrásaly světem" byly nezanedbatelně napájeny pudem ničit, přicházely a přicházejí nejčastěji ve válečných a poválečných obdobích budících v lidech různé radikální nálady. S příchodem dob klidnějších, naplněných pozitivní prací a pokrokem společnosti musí revolucionáři užívat nejhrubší demagogie, destabilizujícího teroru a dalších nevybíravých metod, aby přiblížili chvíli revoluce. Za normálnějších podmínek však revoluční situace nepřichází a nepřichází.

"V současnosti růst sil míru, demokracie a socialismu v řadě kapitalistických zemí vytváří podmínky, umožňující dělnické třídě útok na důležité pozice monopolistického kapitálu i bez vyhrocené revoluční situace. Avšak i v tomto případě trvá nezbytnost revolučního přechodu moci do rukou dělnické třídy a jejích spojenců, podmíněná celonárodní krizí." Toto se můžeme dozvědět z encyklopedického slovníku ze začátku osmdesátých let. Snad jsou podobné názory již dnes podrobovány revizi, ale nějak moc se o tom nehovoří. Vznikající trhliny v ortodoxní ideologii není snadné zacelovat. Každý myslitel by měl najít své místo ve vývoji lidského myšlení, i Karel Marx. Bude se mu tam přebývat lépe a v lepší společnosti než mezi novodobými olympskými bohy.

Když tak přemýšlím o cestách, kterými se bude ubírat lidské společenství, napadají mě dvě alternativy. První je pravděpodobnější a žádoucnější. Je jí budoucnost, která bude přát člověku a nebude nakloněna násilí, válkám a revolucím. Ta druhá je právě opačná, přála by nestabilitám všeho druhu, dnes mimořádně nebezpečným a nebyla by příznivá nám, lidem.

ik

ČESKOSLOVENSKO DNEŠKA

Vývoj v Československu ovlivňují různé, často protichůdné tendence. Směrem k demokratizaci působí politické reformy v zemích, které mají s naší republikou společný poválečný osud. Bez vlivu tu rozhodně není ani zjevná neperspektivnost stávajícího hospodářského a politického modelu, konstatovaná dnes tak či onak prakticky všemi. Naproti tomu ale stojí obavy vedení KSČ a státu z reform, které by vyústily v rehabilitaci přestavby z roku 1968, v zavržení a odsouzení intervence a následující "normalizace" a konečně v nelichotivé zhodnocení současné politické reprezentace se všemi pro ni z toho plynoucími důsledky. Je nutno uvést, že tu nejsme svědky její neopodstatněné přestrašenosti. Každá reforma, která má přesvědčit a získat lidi a způsobit překonání nevyhovujícího systému řízení společnosti, musí jako vedlejší produkt obavy vládnoucí špičky potvrdit. Společnost v její drtivé většině taková perspektiva samozřejmě neznepekokuje, zatímco vedení bere pochopitelný ohled na vlastní politický zájem a

nástup skutečné a pro něj nebezpečné reformy blokuje.

Do této situace se přihodily události z druhé poloviny ledna. Aktivní občané šli v Praze důsledně za svým přirozeným a legitimním přáním uctít si památku Jana Palacha. Úřady vůči nim, ale i vůči v místě pouze přítomným lidem, zakročily hrubou silou. Bezprostředním důsledkem jejího použití byla vystoupení lidí odmítajících nedůstojnou roli, kterou jim moc vyhradila v procesu formování nové reality. Účastníky pokojných shromáždění lze jistě z poněkud svérázného náhledu vinit z toho, že svou aktivitou dali konzervativním silám ve vedení příležitost k sabotáži tolik potřebných reforem. Ve skutečnosti ale lid nemůže pouze nahrávat méně zkonstatěným činitelům svou pasivitou a čekat, zda se časem prosadí. Musí být naopak aktivní, neboť je na vývoji společnosti hluboce zainteresován a je-li mu znemožněno vůbec projevat vlastní názor, natož prosazovat nějaké požadavky jinou formou, má právo přistoupit k nenásilné demonstraci. Síly, které už nemají možnost zcela otevřeně negovat politiku mírných změn, "poskytnutou" šanci nepropásaly. Ti, které považujeme za reformnější a pragmatičtější, nenašli odvahu zjevné provokaci čelit. Přece však hanebný zásah proti elementárním občanským právům nepřinesl výsledek, jaký jeho iniciátoři očekávali. Úder proti přestavbě vlastně minul svůj hlavní cíl. Neboť přestavba to není jen oficiální linie, to je vůle odpovídat zlu, to je autentické prosazování takového pořádku, kdy by na moc bylo možné účinně působit rozumnými prostředky.

Týdny, které po bouřlivých dnech přinesly určité uklidnění, lze charakterizovat různým způsobem. Jejich určujícím rysem se však nepochybně staly politické procesy. Ano, v roce 1989 se Československem přehrnala vlna ostudných politických procesů! Zdá se přitom, že jejich konec není ještě v dohledu. Po zdejším zkušenostech s nimi na ně můžeme pohlížet jen jako na obludnou recidivu. Hrozný anachronismus, kterým politické procesy jsou, nemůže zmírnit ani poměrně korektní vedení přelíčení, ani relativně mírné rozsudky. Jejich konání zůstane jako cejch vypáleno na tváři komunistické strany a jejího "normalizačního" vedení především. Máme tu co do činění s přímým důsledkem principu tzv. vedoucí úlohy strany, který velmi svádí k uvádění svou podstatou hříšných myšlenek v realitu. Nedělám si iluze o světě, ani o tom na východ, ani o tom na západ od našich hranic, ale takový zásah, policejní i soudní, proti zcela pokojně se angažujícím občanům se skutečně stává specifikou autoritářských a protilidových režimů, jejichž perspektiva vypadá nyní hůře než kdy v minulosti. Vždyť v našem případě se nejedná o žádný přehmat vůči některému z mnoha nezávislých vystoupení, jde tu o pokus zasadit preventivní úder lidem, kteří po dlouhém období letargie začínají brát společenské věci za vlastní.

Politika pendreků a vodních děl přišla v nevhodný čas a při nevhodné příležitosti. Větší část veřejnosti než kdy od let 1968 až 1969 byla neadekvátní reakcí režimu popuzena. Cítila, že se stalo něco velmi nepatřičného. Lidé v hlavním městě v mnoha případech pochopili, že v nepořádku není jen zásobování obyvatelstva spotřebním zbožím, ale i něco dalšího. Reakce některých konzervativců, amoralistů a notorických skeptiků nemohou ovlivnit skutečnost, jíž je velký pokles už tak katastrofální prestiže současné stranické i státní reprezentace u československé veřejnosti. Iniciátoři protidemokratických útoků policie a soudů zřejmě příliš spoléhali na všeobecný marasmus a konzumní orientaci. Tak špatní ale naši lidé nejsou, aby nepochopili, že projev piety, ať už na Václavském náměstí nebo na hřbitově, je základní projev lidství, jaký potlačují jen naprosto zvrhlé režimy, které ztratily soudnost a lidskou dimenzi. Vztah k mladému chlapci, který obětoval svůj život za velkou věc, vztah k němu jako k symbolu, trvá a žije. Střetnout se s elementárními lidskými city, které jsou vitálnější všech režimů a vlád, to není jen cynismus, ale i do nebe

volající hloupost nebo záměrná destrukce.

V odezvu na skandální policejní zákroky a na zatčení občanů významně se zasazujících za lidská práva a demokratizaci zazněl z celé řady zemí jasně konkrétní nesouhlas a odsudek. Vysocí činitelé, zastávající funkce označované jako odpovědné, měli v duchu této odpovědnosti pochopit, že zašli, řečeno velmi taktně, příliš daleko. Místo opatrného "vycouvání", které by jim zachovalo aspoň trochu cti, přistoupili na odvetu za mezinárodní diskreditaci, jež byla ovšem plně jejich dílem. Před soudem stanuli nejen ti, kteří se pokusili položit květiny// k soše svatého Václava, ale i další občané, za svou společenskou aktivitu již déle držení ve vazbě.

Procesy se konaly v atmosféře, kterou charakterizovaly nehorázné výpady tisku proti obviněným. Ukázalo se, že všechny řeči o tom, zda u nás je nebo není cenzura, jsou bezpředmětné tam, kde nejen že některý článek vyjít nemůže, ale kde výplod pera padesátých let publikován být musí! Ze soudních síní zavlál mrazivý vítr v podobě takového výkladu našeho nedokonalého právního řádu, který opět umožňuje stíhat skoro cokoliv. Oficiální pobídky k smělé kritice institucí, k domáhání se oprávněných požadavků lidí, k otevřenému vystupování a diskusi dostaly punc výzvy k balancování na provaze nataženém nad propastí. Už sama vznesená obvinění z pobuřování nebo jeho přípravy, z útoku na veřejné činitele prostřednictvím dopisu nebo petice, ze schvalování trestné činnosti, z poškozování zájmů republiky v cizině a další dávají lidem pocítit absenci téměř jakýchkoli právních záruk a jistot. Reakcí veřejnosti je pak odmítání vši angažovanosti, neochota a neschopnost konečně překonat špatné zkušenosti z před dvaceti let, nevíra v přestavbu a demokratizaci.

Ne všichni lidé jsou ale odhodláni nepodepisovat nic, ani pro, ani proti. To, že je možné považovat za trestně stíhatelné zdržování se Václava Havla / spolu s tisíci dalších/ na Václavském náměstí i že u soudu může být bezostyšně konstatováno, že Janě Petrové vzal kdosi /za masové asistence policie/ květiny z rukou a odcizil je, to mnozí soudní občané považují za spolehlivé příznaky "normalizace" nenormálního a možného ohrožení všech. Výsledkem jejich obav i jejich postupné a neregistrovatelné emancipace se stalo vystoupení, jaké čekal jen málokterý optimis-

ta. Skutečný předěl znamená Iniciativa kulturních pracovníků. Početná skupina oficiálně etablovaných a mnohdy skutečně špičkových a uznávaných umělců spolu s některými tvůrci "v nemilosti" a mnoha pracovníky v kulturní oblasti se postavila za Václava Havla. Stejně stanovisko jako ona zaujali rovněž mnozí další lidé, vědci, dělníci, studenti atd. Žádali propuštění nejen Havlovo, ale všech politických vězňů. Ti, kteří jednali, nehledě na možná rizika, kritiku nebo ignorování mocných, v souladu se svým svědomím, zasluhují vy-

Připomínka lednové ulice

foto ik

soké uznání jako občané. Jak se přece jen mnohé změnilo za uplynulých dvanáct let!

Vlna solidarity zvláště s Václavem Havlem, ale i Ivanem Jirousem a dalšími se zvedla nečekaně vysoko i v zahraničí. Stranou nezůstali státníci, politici, zákonodárci, strany a organizace, samozřejmě umělci, včetně světoznámých, krajané i tamní "obyčejní" lidé. Zcela novou skutečností jsou vystoupení spisovatelů maďarských, polských, sovětských, bulharských a dokonce i východoněmeckých. V nelichotivém světle se tak octla ona velká část našich spisovatelů, která svůj hlas nepozvedla. Před dvěmi desítkami let svědomí národa, dnes tvůrci, kteří se v procesu uvědomování zpožďují. Velké zastání, kterého se nespravedlivě odsouzeným dostalo, je dokladem změn v Evropě a výrazem nového pohledu na lidská práva jako na něco nedělitelného. Je v něm možno vidět pozitivní důsledek negativní praxe, je z něho možno pocítit, že ani čas, ani pokrok zastavit opravdu nelze.

ik

UKÁZKY Z TVORBY VÁCLAVA HAVLA A IVANA MARTINA JIROUSE PŘINÁŠÍME NA TOMTO MÍSTĚ JAKO VÝRAZ NAŠI SOLIDARITY S NIMI I S DALŠÍMI NESPRAVEDLIVĚ VĚZNĚNÝMI.

ik + ok

Václav Havel

Čas od času mám příležitost hovořit s různými západními intelektuály, kteří zavítají do naší země a odhodlají se navštívit nějakého našeho disidenta - jednou z upřímného zájmu, snahy po porozumění a úmyslu vyjádřit svou solidaritu, podruhé prostě jen ze zvědavosti: kromě gotických a barokních památek jsou disidenti zřejmě pro zahraničního turistu v tomto veskrze šedivém prostředí jedinou zajímavostí. Tyto hovory bývají obvykle poučné a člověk se při nich mnohé dozví a mnohé si uvědomí. Nejčastěji mi bývají kladeny otázky tohoto typu: Domníváte se, že něco změníte, když vás je tak málo a nemáte žádný vliv? Jste odpůrcem socialismu nebo jej chcete jen zlepšit? Odsuzujete nebo schvalujete instalaci Pershingů 2 a křížujících raket v západní Evropě? Co pro vás můžeme udělat? Co vás nutí dělat to, co děláte, když vám to vynáší jen perzekuci a vězení a žádné viditelné výsledky to nemá? Chtěl byste, aby ve vaši zemi byl obnoven kapitalismus?

Tyto otázky jsou dobře míněny, vyrůstají z vůle porozumět a prozrazují, že těm, kdo je kladou, není jedno, jak to na tomto světě vypadá a jak to s ním dopadne.

Přesto mi právě takové a podobné otázky odkrývají, jak hluboce mnozí západní intelektuálové nerozumí /v jistém ohledu ani nemohou rozumět/ tomu, co se zde děje, oč nám - tím myslím tzv. disidenty - jde a především obecnému smyslu toho všeho. Vezměme například otázku "Co pro vás můžeme udělat?". Zajisté mohou udělat mnoho: čím větší podpoře, zájmu a solidaritě svobodomyslných lidí ve světě se těšíme, tím menší je nebezpečí, že nás zavřou, a tím větší je i naděje, že naše volání nebude znít do prázdna. A přece je někde v hloubi té otázky zakleto nedorozumění: v poslední instanci přece nejde vůbec o to pomoci nám, několika "disidentům", aby nás méně zavírali, nejde dokonce ani o to pomoci tomuto národu Čechů a Slováků a nějak to zařídit, aby se jim žilo lépe a svobodněji: pomoci si musí především sami; na pomoc jiných čekali až příliš často, až příliš se k ní upínali a až příliš často se se špatnou potázali: buď jim byla slíbená pomoc v poslední chvíli odřeknuta nebo se proměnila v pravý opak toho, co se od ní očekávalo. V nejhlubším smyslu jde přece o něco jiného: o záchranu všech, tedy ve stejné míře mou i toho, kdo se mne ptá. Anebo tu snad

nejde o společnou věc? Nejsou však mé špatné vyhlídky či naopak naděje i jeho špatnými vyhlídkami či nadějemi? Což mé zavření není útokem proti němu a jeho obelhávání útokem proti mně? Což není ničení člověka v Praze ničením všech? Což lhostejnost ke zdejší věc či dokonce iluze o nich není přípravou pro tutéž mizérii jinde? Což není jejich mizérie předpokladem mizérie naší? Vždyť tu vůbec nejde o nějakého českého "disidenta" jako osobu v tísní, která potřebuje pomoc /od tísně bych si mohl nejlépe odpomoci sám: tím, že bych prostě přestal být "disidentem"/, ale o to, co jeho nedokonalé snažení a osud říkají a znamenají, co vypovídají o stavu, osudu a bídě světa, v čem jsou či mohly by být důvodem k zamyšlení pro jiné i z hlediska jejich a tedy našeho společného osudu, v čem jsou i pro ty, kteří nás navštěvují, varováním, výzvou, nebezpečím a poučením.

Ivan Martin Jirous

Jestli mi Pán Bůh dá
naposled navázat nit,
nechci nic ztratit,
potíchu korálky rozsypané
nazpátek na ni soukat.
Jestli mi Pán Bůh
ještě jednou
tohleto všechno dá.

Má matka byla švadlena
moje sestra tká gobelíny
chce to jen znovu navázat
osnovu
přehodit přes ní útek
být pokorný
5.6.85

A sotva jsem dopsal
sedl na kolo -
kolem šel
v tmavomodré košili
chlap s kosou.
Hle, jak se převléká
smrt kmotřička!
A vánek od kosy máchnutí
/které se nestalo/
šlehl mne přes víčka.
5.6.1985

To je ta chvíle,
kdy už máš skoro prst
na kohoutku.
Na lukách plno kohoutků
a kostivál.
Šedozelené žito.

To je ta chvíle,
kdy naději
skoro jsi pustil po vánku.
A v podvečerním horkém tichu
nepřetržitý skříp pot skřivánek.
5.6.1985

Tolikrát jsem psal
o olších
a dneska je prvně vidím kvést
Nepřestáváš mě Bože můj
laskavě světem vést

A tuhle cestou do Vydří
prvně jsem viděl květy dubů
Tak laskavě mě Bože veď
dokud se dívat budu
6.6.85

Není pravda, že je mi smutno,
smutno mi totiž není.
A není pravda, že jsem sám,
jsem jenom osamělý.
13.6.85

Dvě těla do sebe propletená
jak houska,
dvě těla milostí posypaná
jak mákem,
dvě těla z kůže svlečená
dvojitým hadem,
fenyklem provoněná
13.6.85

Ke konci dní neodvolatelně
směřují dravci, vstavače
a mníci.
Nevybavils mě ostrými šupinami,
nedals mi ostruhy a nesrazitelný
hřebínek,
neozdobils mě drápy
ani hrubou srstí.
Ocejchovals mě znamením plevelných
ryb,
lůvné zvěře.
Okrášlil jsi mne psacím perem,
kéž se jím nechlubím jak páv!
Kéž zanechám několik hebkých stop
v sibiřském sněhu.
Kéž jako liška
zametú ocasem potom tu stopu.
Od nože odlétlé lesklé šupiny
ať ji přikryjou.
Kéž.
28.6.85

Na krajíc chleba položený
opačný
Na kraji másla namazaný
okousaný
Na kraji louky
kupkou sena opuštěný
Na kraji rtů
zapomenutý
21.7.85
Nad morovými jámami dým
Jáchym
21.7.85

NUTNO PŘIPOMÍNAT NEJEN DOBRÉ

Německý fašismus připravil většině evropských národů a nakonec i národu německému nejtěžší období novodobých dějin. V případě Československa přišla první rána, nutno podotknout, že za účasti appeasérů, již na konci září 1938. Psal jsem před půlrokem na toto téma v Kontinuitě a nenacházel ani půl století ex post z tragické situace lepší východisko než to, které bylo tehdy vládou přijato. Nyní je čas připomenout 50. výročí druhého úderu pod pás, úderu znamenajícího konec i toho zbytku naší samostatnosti. 15. března ztratilo Československo své místo na mapě světa, když tou dobou nemělo již vůbec šanci přistoupit k nějaké obraně a bylo pouhou hříčkou v rukou moci chystající světodějnou expanzi svého antihumanismu a rasismu.

Zřízení protektorátu bylo pro nás samozřejmě politickou katastrofou, ale nebylo by realistické očekávat, že se většina s novým pořádkem nesmíří. Jak se říká, člověk si zvykne na všechno a je třeba žít. Dnes to působí podivně, když víme, že Adolf Hitler kráčel po nádvoří Pražského hradu a někteří Češi brzy poté debatovali s německými vojáky po hospodách a nejspíš si mysleli, jaká to byla pitomost ty protiněmecké projevy, protože se silnějším je přece třeba vycházet a ono to půjde. Od prostých lidí ovšem nemůžeme čekat, co nečekáme od části politické reprezentace, která se dostala po Mnichovské konferenci k moci; snad tu působí filmy s dobovou tematikou, které leckdy vzbuzují zdání, že zdejší lidé se nepodobali ani tak nám s naší povahou, jako spíše ideálu oddaným orientálcům. Navíc vezmeme v úvahu, že Hitler opouštěl půdu běžně praktikované politiky přece jen postupně, nebyl ještě válečným zločincem a už vůbec ne poraženým válečným zločincem. Pohled na tehdejší vývoj, který se nám nyní zdá být samozřejmostí, byl před padesáti lety aspoň poněkud dostupný jen těm nejprozíravějším. Ti, kteří vsadili na odboj, který byl nebezpečnější než kdy v minulosti, museli mít navíc opravdovou hrdost a odvalu. Ale byli takoví.

Bilance šesti let, po které se válečné poměry promítaly do zhoršující se domácí situace, je dost dobře známá. Nejvíce obětí bylo mezi židy a ne proto, že by kladli odpor. Takový byl a je fašismus. Posel-

ství, které budoucím generacím stihly adresovat všechny jeho oběti má povahu mementa, buď společnost tolerantní, pluralistickou a demokratickou, nestarej se pouze o život svůj, ale projev také postoj k poměrům v zemi, kde žiješ i v zemích, které ji obklopují nebo jsou jí vzdáleny, pozvedni svůj hlas na obranu rozumu a lidskosti a neuděláš-li to dnes, věz, že nebudeš mít svobodu udělat to ani zítra, ač půjde o tebe.

ik

PRÁVNÍ BEZVĚDOMÍ

Svět kultury a svět politiky vzrušují jen zřídka tytéž události. O tom, že i toto pravidlo má své výjimky, nás nyní nepřesvědčuje pouze praxe československé justice, ale také, a snad v první řadě, aféra kolem vydání románu Satanské verše britského spisovatele indického původu Salmana Rushdieho.

Autorovo dílo vzbudilo neobvyklé emoce mezi muslimy žijícími ve Velké Británii i jinde. Pro způsob, jímž islámští svatí vystupují v pozmeněné literární úloze, se kniha stala zdrojem nelíčeného rozhořčení. Někdy k takovým jevům dochází a v tomto případě lze Rushdiemu stěží připisovat výrazně reklamní motivaci. Spíše zarazí, že on, vychovaný v islámské víře a tradici, neprojevil více předvídavosti a pochopení pro mentalitu lidí, s nimiž je i přesto, že žije v jiném prostředí, přece jen blízce spřízněný. Jestliže má mít autocenzura nějaké oprávnění, tak snad právě v takovýchto případech. Dnes už to konec konců Rushdie asi ví.

Skutečný skandál první velikosti nevznikl ale napsáním Satanských veršů, ale činem veskrze politickým, tedy "rozsudkem smrti", který nad spisovatelem vynesl imám Chomejní. Pravděpodobně tak měly být zfanatizovány jaksi unavené masy iránského lidu a Írán tak postaven do čela islámského světa. Jednalo se o promyšlený politický akt. Politika ale musí mít aspoň jistou morálku a jistou míru. Brutální porušování lidských práv obyvatel Íránu není samozřejmě jen vnitřní záležitostí této země, ale i věcí celého lidského společenství. /Proto také zaslouží podiv československá politika vůči Íránu, neboť jakkoliv je správné udržovat styky i se zeměmi, které nejsou právě spojenecké, přece jen je zapotřebí zachovávat odstup ve vztahu ke státu s oprávněně těžce pošramocenou pověstí./ Rovnítko mezi zavržením praxí proti vlastním státním příslušníkům a vyzýváním k vraždám v zahraničí rozhodně nemůžeme klást.

Ve státech Západu odsuzují kulturní veličiny i další osobnosti bezprecedentní akt Íránu. I na mezistátní úrovni došlo mezi některými zeměmi a Íránskou islámskou republikou k otevřené krizi. V socialistických a rozvojových státech se objevuje daleko méně smyslu nebo ochoty správně poměřit vinu obou stran konfliktu, spisovatele skrývajícího se pod ochranou Scotland Yardu a fanatickými stoupenci Chomejního chystajících vraždu. Asi tu působí politické zájmy těchto zemí, ale také jejich menší smysl pro individuální svobody a mezinárodní právo. Jen tak je možné si vysvětlit případy zaujetí podivného kompromisního postoje v případě "Rushdie versus Írán". Ale to je tak těžké pochopit, o co tady jde? Vždyť to není otázka teorie. Jak totiž dopadne svět, jestliže budou vlády veřejně vyzývat k vraždám v zahraničí! A jaký je v tomto smyslu rozdíl mezi Rushdiem a třeba některým státníkem. Inspirovat atentát ve vší tajnosti je zločin, ale chtít nahlas něčí hlavu, to by se také mohlo jednou stát žádostí o vypovězení války.

ik

SVĚT A MY

Afghánistán:

15. února letošního roku odešli z Afghánistánu poslední sovětští vojáci. Skončila tím jedna kapitola v životě afghánského lidu, kapitola velmi krutá a tragická. Devítiletá okupace nezaznamenala úspěch, venkovské oblasti se nikdy nepodařilo dostat pod kontrolu Sovětským svazem nastolené vlády a těžké boje byly sváděny i o většinu nejvýznamnějších měst. Válka vedená mezi sovětskými vojsky a afghánskými partizánskými jednotkami měla zároveň povahu občanské války, neboť spolu s okupační armádou bojovala vládní vojska. V bratrovražedném konfliktu nebo jako oběti sovětské vojenské strategie padlo podle většiny údajů více než jeden milión Afghánců, většinou civilistů. Více než 4 miliony dalších našly útočiště v Pákistánu a Íránu. Materiální ztráty chudé předněvýchodní země dosáhly rovněž obrovské výše. Také Sovětský svaz stál jeho avanturismus vysokou cenu, zejména na prestiži, ekonomickou, ale i lidskou. Do cizí země bylo zbytečně pro smrt posláno 15 tisíc mladých lidí.

Československo stálo od začátku bezvýhradně na straně okupantů. Informace zveřejňované v tisku a televizi byly velmi kusé a zcela zkreslené. V zemi měly operovat jen malé skupiny banditů, zatímco sovětská armáda se specializovala na pomoc obyvatelstvu, které tak naplňovala vděčností. Teprve po letech jsme se mohli dozvědět, jak velký je rozsah bojové činnosti mudžahidů a dokonce i fakt, že jejich počet dosahuje 200 tisíc. Najednou, skoro přes noc, se také vynořila potřeba integrovat oponenty režimu v procesu národního usmíření. Nicméně i nyní trvá neobjektivita v informacích o Afghánistánu. V Sovětském svazu se již ozývají hlasy, že intervence byla chybným krokem, k plnému pochopení vlastní role mají však i tady ještě daleko a nebude to jiná než hořká pilulka, kterou budou muset občané SSSR spolknout.

Sovětská armáda, která neměla v Afghánistánu co dělat, se potřebovala jakžtakž se ctí z okupované země stáhnout. Ženevské dohody tento krok Sovětskému svazu umožnily a splnily tak svou hlavní úlohu. Situace v Afghánistánu vyřešena ovšem není. Drama zdejšího lidu bude ještě pokračovat. V nesourodé společnosti je množství rozporů skrývajících latentní konflikty. Jednotky tzv. nesmiřitelné opozice budou také chtít svůj letitý boj dovést do úspěšného konce a síly spjaté se současným vedením jsou rovněž odhodlané čelit s použitím všech zbraní, které obdržely, jakékoliv ofenzivě. Naskýtá se tedy důvodně otázka: Budou mít Afghánci opravdu pocit, že začala nová lepší etapa jejich života?

Jugoslávie:

Jugoslávie je zemí, která je nám v jistém smyslu velmi blízká. Byla u nás také považována za baštu reformního, nestalinského a skoro "západáckého" socialismu. Do určité míry ne neprávem. Nyní se však federativní republika, s velkou oblibou vyhledávaná našimi turisty, potýká s velmi vážnými problémy. Vedle tíživé ekonomické situace charakterizované téměř neskutečnou inflací je pro Jugoslávii nejnebezpečnější vyhrocený nacionalismus jejich národů. Nepokoje, které si vyžádaly i oběti na životech, se odehrály v Kosovu obývaném převážně Albánci.

S albánskými nacionalisty snad není třeba mít nějaké zvláštní sympatie, je ale nutno vidět, že i dominující Srbové jsou nacionalisty. Situace v Jugoslávii mi poněkud připomíná poměry ve Španělsku po Francově smrti. Baskové a Katalánci se bouřlivě domáhali autonomie a stát se octl na okraji hluboké krize. Autonomii však poskytl a nelitoval. Dnes nemá potíže s národními aspiracemi, ale pouze s konáním nesporně trestným, terorismem. Snad by se Jugoslávie mohla inspirovat.

ŽE BY DIALOG?

To minimum nového v politice oficiálních struktur našeho státu není správné přejít mlčením. V poslední době se snaží čelit vlivu nezávislých iniciativ činěním akcí obdodných, avšak kamuflážního charakteru. Příkladem může být oficiální manifestace 27. října 1988, a také to, že se v Den lidských práv utvořil - jako protiváha VONSu a Helsinského výboru - Výbor československé veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci. Bylo mu dáno do vínku, aby doma i v zahraničí dělal pláštík porušování lidských práv, což většina politicky uvažujících občanů prohlédla. Na začátku letošního roku se dostal do nezáviděníhodné situace vzhledem k represáliím Bezpečnosti v Praze. Jistý tlak zdola i ze zahraničí, snaha po zachování si aspoň trochu důvěryhodnosti, snad i dobrá vůle některých členů Výboru, vedly k tomu, že sice se jeho mluvčí pochopitelně nepostavili proti zákrokům na Václavském náměstí, ale v obecné rovině vyzvali k změně zákonů, např. v oblasti svobody shromažďování. Jak se tato svoboda může srovnávat s vylučováním tzv. protisocialistických živelů z veřejného života, je ovšem zásadní otázka.

Tolik zdůrazňovaná potřeba agitace a lepší ideologické práce především s mládeží, nalezla již odraz v činnosti SSM, který sám o sobě prohlašuje, že je mluvčím veškeré mládeže v ČSSR. MV SSM v Praze přišel s tzv. Diskusním klubem přestavby. Cílem bylo opět zastírání, odhláskování pozornosti a zájmu mladých od diskusních odpolední, které vždy poslední sobotu v měsíci na různých místech Prahy pořádá Nezávislé mírové sdružení - iniciativa pro demilitarizaci společnosti /NMS/ a které jsou státními orgány mařeny. První diskusní večer se konal v Domu sovětské vědy a kultury, napěchovalo se sem asi 200 zájemců. hlouček dalších stál venku před výkladní skříní a sledoval na televizi přenos ze sálu. Diskuse na téma Životní start byla rušná, někteří mladí mluvili o svých sociálních problémech, jiní pak zpochybňovali i vedoucí úlohu strany a poukázali na tabu, kterým jsou u nás stále procesy z padesátých let. Hosté, to jest pozvaní představitelé různých institucí, odpovídali frázovitě, nudně, někdy až komicky /např. na poznámku o vedoucí úloze strany jeden z nich řekl, že bez ní by se rozpadlo naše hospodářství, a vyvolal tím oživení v sále/. Moderátor Ivan Rössler z Mikrofóra se zaměřoval na ty, kteří ještě nemluvili; mikrofon podal Alici Svobodové z NMS. Mluvila o postavení vojáků a také o tom, že s nima nechce nikdo jednat. Klidnou důstojností, prostou vši útočností, ukřivděností a žalobností, převyšovala o hlavu ostatní diskutující. Jaroslav Čejka, jeden z hostů, bývalý šéfredaktor Tvorby, nyní vedoucí oddělení kultury ÚV KSČ, řekl, že osobně by byl pro náhradní vojenskou službu. Jako celek byla diskuse v sdělovacích prostředcích hodnocena pozitivně, i když s jistými výhradami, a nelze též opominout, že hlavní myšlenky na tomto fóru pronesené byly veřejnosti zatajeny nebo zkresleny.

O čtrnáct dní později se konal na stejné téma nový diskusní večer, tentokrát v budově Dopravních podniků, v sále Elektra, kam se vejde téměř 400 lidí. V prostředí sauny seděli uprostřed hosté, místopředseda vlády Karel Juliš, mluvčí vlády Vladimír Pavel a další, jakož i zástupci sdělovacích prostředků /ze zahraničních BBC/. Dva moderátoři měli za úkol nedopustit odklon od tématu v jeho předpokládaných úzkých dimenzích, snažili se přerušovat diskutující, odkazovat je na příští diskuse na jiná témata, profilovat vše tak, aby se mluvilo o konkrétních případech nepochopení potřeb mladých po nástupu do zaměstnání apod. Ze začátku to byla tedy jakási slovní přetahovaná, a auditorium začalo vyjadřovat svou nevoli, potleskem i výkřiky, takže byli moderátoři nuceni dát debatě volný průběh. Řada přítomných vystoupila s úvahami v duchu výroku, že základní je důvěra mladých k státu. Opět se mluvilo o vedoucí úloze strany, potřebě opozice /padl i kuriózní

návrh na vytvoření dvou komunistických stran/ a kontroly moci, o svobodě vyjadřování svých názorů prostřednictvím sdělovacích prostředků. /zástupce AMU o rezoluci fakultního SSM, která nebyla publikována/, o vyloučení dvou studentů ze studia za účast na demonstracích, o Havlovi a o jiném. Hosté se dostali pod tlak mladých, kteří byli náležitě nažhaveni, a proto se nemůžeme divit, že někdy nedodržovali etiku diskuse. Pavel se snažil hned na začátku zpopularizovat několika životními /"mám dvě nevýhody, jsem z vlády a mám rýmu"/, později se však zatvrdil, opakoval dogmatická stanoviska vlády, a v závěru byl viditelně nervózní, naštvaný. Není zřejmě zvyklý na to, že je pod palbou kritiky, měl by si však zvykat. Totéž se dá říci o Julišovi, který ale mluvil málo. Hromosvodem, který schytával blesky, byl člen Mírového výboru Sedlák. Snažil se vylíčit sebe jako liberála, překvapoval neortodoxními tvrzeními, pochvalně se zmínil o Goldstückerovi, Mlynářovi, nepřiliš lichotivě o Bilakovi, dal tašku Rudému Právu, že v článku o Havlovi vytahovalo jeho předky, přičemž současně tvrdil, že dotyčný přišel dělat na Václavské náměstí politiku, uniklo mu, že to není trestný čin. I Sedlák se svými argumenty typu: když to nezveřejní u nás, budou to hlásit na Svobodné Evropě, BBC, Hlasu Ameriky, takže se to lidé stejně dovědí, jakož i tím, že si bral nepřiměřeně často slovo, vyvolal nakonec nevoli. Ohlas na diskusi v tisku byl diferencovaný, nejobjektivněji o ní psala Radka Kvačková v Svobodném Slovu, mlhavý byl článek ve Večerní Praze a hlavní tón udalo Rudé Právo, které pod titulkem Aby diskuse měla smysl kritizovalo nekonstruktivnost a chaos v názorech mladých.

Mezi těmito dvěma večery se konala diskuse v sálu restaurace v Riegrových sadech, kdy spoluorganizátory byly SSM a NMS. V tu sobotu přítomní vzdali minutu ticha památce Jana Zajíce, od jehož upálení uplynulo právě 20 let. Na akci Rudé Právo bezprostředně reagovalo rozporuplně, později však v dopisu jednoho čtenáře zaútočilo na NMS a styky s ním, razilo názor, že diskuse se mají vést tam, kde se lidé znají, na pracovištích atd. Od tohoto /údajného/ čtenáře převzal názor sám Miloš Jakeš na 13. zasedání KSČ. Z úst oficiálního představitele strany jsme vyslechli, že diskuse ano, ale bez anonymity, bez pronikání nepřátelských názorů zvenčí. Předzvěstí těchto vět bylo to, že další diskusní večer, který měl následovat po 14 dnech, odpadl. Zpětně nám ve Večerní Praze a Svobodném Slovu Josef Mráz, předseda MV SSM, vysvětlil proč. Nechtěli jsme věřit vlastním očím, když jsme četli nehoráznou a směšnou výmluvu: SSM údajně přecenił své síly, nedocenił náročnost organizační práce se zajištěním sálů a hostů, zvláště s ohledem na blížící se konferenci SSM v květnu, jejíž příprava je nesmírně náročná a zodpovědná. Zlomyslný jazyk se ptá, jak je možné, že SSM zvládne organizaci tak obrovské akce jako je Rockfest, avšak prostinký diskusní večer nikoliv. To tedy zvládne málo, a protože je mluvčím vši mládeže, i ta toho mnoho nedokáže. Mráz ovšem i cudně přiznal, že se diskuse na dvou uskutečněných klubech rozběhla příliš do šířky, a pod dojmem publikovaných názorů čtenáře Rudého Práva a Miloše Jakeše nám sdělil, že hlavní jsou diskusní kluby na nižších úrovních. Ty budou pěkně pod pokličkou. Na pobídku redaktorky Svobodného Slova uvedl, že mladí mají většinou dobře srovnané myšlenky, a na závěr nás uchvácholil, že diskusní kluby budou pokračovat po konferenci, zřejmě v červnu. Uvidíme zda se jich dočkáme a v jaké podobě. Každopádně je necenzurovaná, svobodná diskuse v naší předstírané demokracii těžko snesitelná, a jelikož se jí nedaří udržet v předepsaných mezích, nelze ji praktikovat. Pro naši mládežnickou organizaci byla příliš velkým soustem a aby se jí neudávila, vyplivla ji. Ovšem i v ní již dochází k polarizaci názorů a ne všichni její členové jsou ochotni papouškovat oficiální pravdy, když se jim samým jeví jako lži. V každém případě nemají svazáci morální oprávnění se vydávat za mluvčí mladé generace. To ztratili již dávno svou pasivností a servilitou.

Zandete si dvacet kroků...

EDA KRISEOVÁ, MARTA MARKOVÁ

/.../

Jan Zajíc byl, pokud to někdo neví, devatenáctiletý chlapec, student železniční průmyslovky v Šumperku. Upálil se 25. února v Praze na Václavském náměstí.

"Smutná a černá podlaha,
nedopalky cigaret,
kde vzala se ve mně ta odvaha
posuzovat tento svět...?" divil se ještě nedávno.

Nad rakví, vystavenou v devítiletce ve Vítkově, visí portrét a citát: Chtěl jsem být jen malým plamínkem v temnotách. Přichází matka, zahalená do černého závoje, dotýká se rukama rakve v místech, kde jsou nohy jejího syna. Školní děti zpívají Ach synku synku, a matka žaluje: "On byl příliš čistý na tenhle svět, nesnášel kompromisy, a já si vyčítám, že jsem ho tak vychovala."

Spolužáci snímají státní vlajku z rakve a podávají ji paní Zajícové. Ta ji úpěnlivě líbá. Kapela hraje hymnu. Černá nevěsta se zlomenou svící a bílá s myrtovou čelenkou stojí nad hrobem a pláčou, umřel mládenec. /.../

Učitel z průmyslovky: "Opakuji ti, Jene, nad tvým hrobem, co jsem ti řekl nedávno v kabinetě: Pták křídlem nezdvihne oblohu."

Matka: Chtěli jsme ho pořád cpát do té naší krabičky, chtěli jsme, aby byl jako ostatní..."

Bratr Jaroslav: "Nerozuměli jsme mu, pochopili jsme ho až tehdy, když jsme dostali dopis na rozloučenou."

"Vím, jak velmi vážnou ránu vám tím způsobím, ale nezlobte se na mne. Nedělám to proto, že by mne mrzel život, ale právě proto, že si ho až příliš vážím. Svým činem vám ho snad lépe zajistím. Znáám cenu života a vím, že je to ta nejvyšší. Ale já hodně chci, a proto musím hodně platit. Po mém činu nepodléhejte malomyslnosti. Nesmíte se nikdy smířit s nespravedlností, ať už je jakákoliv. Moje smrt vás k tomu zavazuje. Nenechte ze mne udělat blázna. Pozdravujte kluky, řeku a les..."

/.../

"Nejvíc mu vadilo, že už to lidem nevadí, že si už zvykli. On nemohl snést, že tu lidé chodí s vojáky do hospody a nechávají si od nich platit, že zase jezdí delegace. Hlásil se do domobrany před půl rokem, pořád chtěl něco udělat, ale nevěděl co. Palach mu ukázal cestu, odjel na hladovku, a když se vrátil, už hořel, nikdo ho nemohl uhasit."

/.../

Nad postelí je dosud fotografie Jana Palacha a starý československý státní znak. Na něm je Zajícovou rukou tužkou připsáno: "Jane Palachu, nezapomeneme - 16.1.1969".

/.../

vybral ok

TEN DRUHÝ

Jan Zajíc - jméno, které nemělo národu nic říkat, které bylo potlačováno, a to dost úspěšně. Jméno chlapce, který se upálil jako druhý. Už proto je tento čin ve stínu Palachova, je jeho nápodobou, opakováním, před kterým bylo varováno, navíc byl proveden v situaci, kdy demoralizace společnosti opět postoupila. Ale může se člověk řídit vždy taktikou, konat jen účelně? Toto upálení bylo snad činem přebytným, když se ale už stalo, není možné ho opomíjet. Jan Zajíc byl na svůj věk velice vyspělý, přemýšlivý chlapec, ve svých postojích nekompromisní, ale žádný fanatik. Jeho čin má tutéž etickou kvalitu jako Palachův. Ti dva stojí vedle sebe, v smrti sobě rovni.

Jane Zajíci - nezapomeneme!

Emil Ludwig: Lincoln

/.../ Když prvně přichází do ministerstva války, vidí tam jednu paní: "Jaká je to žena, jež tam venku pláče?" Oznamí mu, že chce do pole za svým mužem, aby mu řekla něco důležitého. Nedávno byl vydán rozkaz, aby nebylo dovoleno ženám přicházeti na frontu. Lincoln tu sedí, dívá se zasmušile před sebe a potom řekne: "Ah, pošlete ji tam přece. Napište rozkaz!"

"Což aby napsala plukovníkovi? Nebo nemohl by její muž přijít do Washingtonu?"

Lincoln velmi rozradostněn: "Zajisté! Ať přijde!" Rychle sáhne pro svůj dlouhý žlutý formulář a píše s uklidněným obličejem depeši.

Je to syn národa, který stokrát viděl v Illinoisu tuto plačící paní, jejího muže a její děti, který seděl za jejich stolem a rozmlouval s nimi, ale zároveň je to básník, který se tak vcituje do života druhých lidí, že pocituje jejich úsměv a jejich pláč jako svůj vlastní a proto je raději vidí, když se usmívají. Je to melancholik, který byl donucen, aby vedl strašlivou válku a rád by tlumil utrpení, jež přináší, a je to praktický idealista, který den ze dne plní v nejužším kruhu svou největší povinnost. Je to nadřaděný znalec lidí, ježž zdržuje přirozená důstojnost, aby se někdy ptal na svůj osobní dojem: "Nestarejte se o to," řekl komusi, jenž mu naznačoval, že by si z něj mohli tropit žerty. "Snesl jsem sám velmi mnoho posměšků, aniž se mne to dotklo. A dostalo se mi i velmi mnoho důkazů přízně, jež také nebyly bez směšnosti. Jsem tomu zvyklý."

Nevzdalovati se lidu, zůstatí vždy ve styku s ním, nepropadnutí světu politiky, vzdalovati od sebe její pretence a vzpomínati i v tomto železném městě, v tomto paláci na ony prazvuky z lesů Illinoisu: to bylo jeho předsevzetí a pramen jeho síly. /.../

vybral ok

SOUDÍM, UPOZORŇUJI, PODOTÝKÁM...

Když mi bylo asi dvanáct let, cele jsem propadl zoologii. S mladistvým nadšením jsem se zakutal do této nové monománie, hltal jsem všechny knížky, které měla dětská půjčovna k dispozici. S nejohnivějším zájmem se u mne setkávala taxonomie, od vyšších živočichů jsem postupoval k nižším, po počátečním očarování českými názvy druhů, čeledí, řádů a tříd jsem posléze dospěl i k latinskému názvosloví. To už se však tato má vášně dostávala na scestí, propadnutí ryzí teorii nebylo vyváženo praktickým zájmem /který byl spíše chtěný/, ani příklon k etologii živočichů již nemohl zabránit přesunutí těžiště mého zájmu z oblasti přírodních věd k vědám humanitním, především k literatuře a umění. To ale neznamena, že bych si neuchoval slabost, sympatie a nostalgii po zoologii dodnes. Dá se říci, že slyší na jméno Alfred Brehm. Prvním knižním vrcholem byl pro mne ovšem Světem zvířat, sedm knih o živých tvorech naší planety, zajímavě popsaných a atraktivně vyobrazených Hanzákem a spol. respektive Pospíšilem. Každým dílem jsem se doslova opíjel, znovu a znovu listoval a pročítal pasáže tohoto mého breviáře. Postupně jsem ale začal pociťovat některé limity díla, hlavně jeho nepodrobnost, chtěl jsem prostě jít dál, poznávat nové druhy zvířat a číst si o nich, nezůstat na dosaženém. Protože se mi dostalo do ruky jen málo knížek specializovaných na vybranou skupinu živočichů, zatoužil jsem brzy po díle, které se mi zdálo jakousi alfou a omegou mého milovaného oboru, zatoužil jsem po Brehmově Životě zvířat. Spustil jsem doma nový kolovrátek: Kupte mi Brehma! Sežeňte mi ho, potřebuju ho! Nenechal jsem se odbýt a otravoval jsem

KAREL KRYL:

Z MÉHO PLÍŽIVOTA

/DVOJ/MOTTO

Plíšňové paličky
ve váze od šeríků
Loužička stearinu
pod svíčí bez knotu
Čas tančí gavottu
pískaje okarinu
k potěše hrobaříků
valících kuličky

Ponurá kadence
dvouapůlového tance
Komické umírání
podobné životu
Čas tančí gavottu
na lněném prostírání
Jistota elegance
slepého mládence

Dvě uši oslovy
na hlavu Sokratovu
Co gáží za mlčení
dají ti samotu
Čas tančí gavottu
v bláznovském převlečení
a osel bez žernovu
pronáší proslovy

16.-18.1.1979
I.M.J.P

MISA LATINA

Po větru stojí kříž
Lodyhy bez semínek
a mříže florentinky
Dnes - zítra - pozítří
Jako když zajiskříš
křesadlem o kamínek
den svítne do vzpomínek
a ránu rozjitří

Jde soumrak neznatelný
pomalé stmívání
Pohledy nevzhlednou
ke světcům na orloji
Prach padá z kazatelny
namísto kázání
Je srdce pod jednou
Ač ruce pod obojí

MAMINKY

Spí slunce za mlhou
brož z bělavého zlata
nad krychlí z betonu
s okénky železnými
a jedna za druhou
dívenky s batolaty
jdou s vlasy spuštěnými
na blůzy z kretonu

Je jaro mlhavé
a keře kvetou žlutí
houf dívčích maminek
jak Máří Magdalény
a mraky děravé
jsou plné na prasknutí
jak čerstvě zabalený
balíček pralinek

Jdou dívky spanilé
s nepanenskými boky
Ach jaro! Jen pár nul
svázaných vzpomínkami
Já žil tak zběsile
že nesčítal jsem roky
Ne dívky maminkami
To básník zestárnul!

Z MÉHO PLÍŽIVOTA

Když se z vůle stane zvůle
Co pak zdrávo zbude?
Z masy masa
Z basy base
Z práva právo
Rudé

Monolog bezzubého mohamedána

"Tiše šíslám
když čtu Išlám."
/Verš byl zvorán:
Čte si korán!/"

Z NEDOPATŘENÍ

Helena zchlastaná
lechtala lachtana
a čtyři osly zlé
lysé a oslizlé

FEDEGENERALIZÁCIJA

Lepý Jano lepí známku
nedaleko Nových Zámků
Fajčí Jano Bystrice
blízko Bánskej Bystrice

Lepý Jano lepí známku
nedaleko Nových Zámků
Kovno lebo krivo-li
ptom pase tri volí

Lepý Jano lepí známku
nedaleko Nových Zámků
Potom pase holuby
na letisku Tri duby

Lepý Jano lepí známku
nedaleko Nových Zámků
Angažuje Hostáně
Pro slovenské povstanie

ŠPALEK PÍSNÍ ČESKÝCH /Z pod stolu Sebrané spisy II/

Běží liška k Táboru
přes Rataje
Přihlásit se k náboru
do partaje

Levou nohou kupředu
běží liška
Bude volit předsedu
baziliška

Hajha husy ze pšenice
Hajha husy ze žita
Pěstuje si sestřenice
na zátylku nežita

Hajha husy ze pšenice
Hajha husy ze žita
Montuje mi příslušnice
za tapetku štěnice.

Když jsem šel od vás
to vám byl odvaz
Podágra mi žrala klouby
Když jsem v háji sbíral houby
dnes
a dnes už naposled

Andulko milá
ženo Emila
Dej mi klíče od komůrky
Upečem si muchomůrky
dnes
a dnes už naposled

||

Na rozloučení
mý potěšení
postavím pod okny žebř
Nacpán pečení
slezu z lešení
Zachrochtal můj vraný
Vepř

V Jelenicích na potoce
pasol Jano jeleny
Chodíval mu na ovoce
kamenožrout zelený

Nedbá Jano Hlasu Moskvy
zní-li kukot žežulí
Kamenožrout cpe se broskví
vytesanou ze žuly

Včera neděle byla
/morytát/

Včera neděle byla
Myriam se zubila
Měla víno mešní
s otrávenou třešní
kterou křesy hubila

Miloval tu Myriam
hygienik William
Pravila mu: "Billy,
čtyři třešně zbyly.
Uděláme my si jam!"

Marmeládu robila
pro sebe a pro Billa
Proletáře nechtíc
řekla: "Budeš slechtic!
Francie tě zrodila!"

Zatím co se chlubila
že má muže De Billa
William se najed
nepomyslev na jed
Třešen Billa zabila

Myriam jak Sybila
třešněmi se zhubila
Za pohřebním vozem
sekla sebou o zem
Stojí - stojí - mohyla...

DOPLŇOVAČKA S TAJENKOU

Utichly továrny
Utichly ulice
Usnuly hvězdy
okolo měsíce

a z města celého
v pozdní ty hodiny
očí svých nezavřel
jenom dům jediný // Bartolomějská 7 /

PAVEL ŠRUT: DOMŮ A SAMOVAR

ČAS

/Antonínu Brouskovi/

Nebude znovu padat se stejným deštěm stejný sníh
Nevstoupíš dvakrát do téhož hostince
Nepopálíš si prsty víckrát od koblih
Kradených za zády z kastrolu mamince
Na prošlapaném linoleu už znovu nevyrazí kvítka
Sotva dokončíš originál stane se pouhou kopií
Tak dospělost lyrika navštíví teprve když je pozdě
A naštěstí jen zřídka
A kromě času všechno pomíjí

SLIBUJI

/níže jmenovanému bývalému tajemníku bytového družstva
Mansarda/

Slibuji:

Až budu mít otoman
A voltairovský ušák
Řeknu si Bohu o román
Tak jako Jiří Gruša

Až budu mít dva plus jedna
A na dveřích visitečku vlastní

Slibuji:

Skončí má existence bědná
A poměr s jistou básní

TAK NA TVOU ŽÁDOST O SOBĚ

/Petru Kabešovi/

Potkáváme se jenom míjením:

Ty tkvěl jsi na oběžných drahách
Trval na přesném znění
Svých stále stejných kaleval
A já měnil své podoby
Tak jako desátý hráč v nonetu

Tvé růžové a modré období
Tvůj mladší paleolit fernetu
Jsem potkal zastavil se minul a šel dál
I v době setí měl jsem jaksi po žních
Obcházaje své ženy jako polnosti
A všude sklizeno a žádné stížnosti
Takže vždy zbývalo

HOUPACÍ TROJSKÝ KŮŇ 1.

Dokud jsem nebydlel v tom Trojském koni
Jaksi jsem držel se víc vpořádku
Rýmy jsem si dal platit od řádku
A nesmrkal jsem mezi prsty případně do rukávu
Abych tak řekl: ztratil jsem se v davu
A bylo mně jak jemu
Oj trochu dobře trochu zle!
Dokud jsem nebydlel v tom Trojském koni
Neměl jsem tělo kostibásní prolezlé
Svá slova na jazyku jsem prostě polykal
Pro věčnou vzpomínku
A žádné trápení plynatost dluhy kolika
Dokud jsem nebydlel v tom Trojském koni
Uprostřed Prahy na rynku

NA ÚTĚKU

Za chvíli naloží horlivý popelář
Pět švestek Peřiny Psací stroj Snář
Zažloutlé zrcadlo Bednu knih Holení
Tak už jsme před domem narychlo sbaleni
Teď pěkně potajmu
Zapřáhnou dřevěného koně
A v novém podnájmu
Zas nad majetkem skloněn
Vybilím peřiny Psací stroj Snář
Zažloutlé zrcadlo Bednu knih Holení
Zadek dám peřinám Zrcadlu tvář
Nad psacím strojem oddám se lstivé zahálce
Účty se hromadí ve žluté obálce
Co živ už nesplatím ale daň z prodlení...

HOUPACÍ TROJSKÝ KŮŇ II.

Děti se houpají na Trojském koni
Děti se věčně ptají
Město je věčně plné praporů
Děti se věčně ptají proč
Ale co asi se něco slaví říkáte a ony
Na pověchnou otázku žádají zcela určitou odpověď
Zcela určitě se něco slaví říkáte ale co to
Prapory z ničeho nic zmizí
Žerdě naprázdno skřípou
Děti se věčně ptají
Děti se houpají na Trojském koni
Děti poznají váš neklid
Poznají že jim něco tajíte
U večere to skřípe ale co to
Ráno je město plné praporů
A vy se ptáte proč
A děti vás houpají na Trojském koni

tak dlouho, až jsem jednou našel pod vánočním stromečkem velkou krabici. Rozbušilo se mi srdce, neboť jsem začal tušit, co v ní asi bude. A taky že ano: 11 dílů v hnědém plátně. A na předsádce každého z nich byla tužkou napsána tehdejší antikvární cena 750 Kčs. 4 díly Ptáků a 4 díly Savců! Byl jsem slavným dílem zcela okouzlen; okamžitě jsem se do tučného sousta zakousl. Fascinovala mne zevrubnost popisů, množství druhů, krásné pérovky i celostránkové barevné tabule. Četl jsem jakou barvu má kostřec, spodní krovky ocasní, letky a pera rýdovací, duhovka, že "zobák jako černý roh", podrobné údaje, kde byl všude dotyčný živočich viděn, jakou má délku ocasu atd. Uvedeny byly i epizody mnoha cestovatelů ze všech končin světa, některé z jmen se staly pro mne pojmy - Audubon, Pechuel-Loesche, Tschudi, Azara, Humboldt a další. Jak to tak bývá, časem přichází kritičnost, a já jsem si začal uvědomovat, jak je dílo zastaralé, jak neodpovídá rozšíření živočichů, jak některé epizody jsou diskutabilní, jak místo o lelku lesním čtu o lelku kozodojovi, o kachně divoké jako o Anas boscas místo Anas platyrhyncha, jak dokonce i některá vyobrazení nejsou nejpřesnější. Do Brehma jsem se díval stále méně často a až na viditelném a čestném místě knihovny zůstal, osaměl. Dnes s odstupem let cítím, jak veliký, čistě lačný a šťastný jsem byl ve chvílích, kdy jsem Život zvířat objevoval. Každé rozběhy-rozlety jsou krásné, první láska je zdrojem vzpomínek a nemusí to být ani ta vzájemná člověčí. Dnes, kdy mám v ruce ten Brehmův Život zvířat, který dle čtvrtého německého, úplně přepracovaného vydání prof. O. Strassena přeložil a českými věcmi doplnil prof. Jiří Janda s redakčním kruhem a který vydal nakladatel J. Otto v letech 1927 až 1929, obdivuju ho nejen jako ediční počin /dnes - po šedesáti letech - naprosto nemyslitelný/, knihu vpravdě krásnou, ale oceňuji především toho, kdo se tohoto velkého úkolu podujal, Alfreda Edmunda Brehma, německého zoologa a cestovatele, jednoho z průkopníků. Vědecký pokrok je nezadržitelný, ale jeho práci nesnížil, konzervoval ji a vtiskl nesmazatelnou patinu. Budiž mi dovoleno nyní, při příležitosti 160 let od narození pana Brehma, věnovat jeho památce tuto malou vzpomínku.

Dvacet let před Brehmem se narodil jiný velký přírodovědec Charles Robert Darwin. V letech 1831 až 1836 se plavil na lodi Beagle a zde získával materiál, zvláště pak za pobytu na Galapágách, kde pozoroval vliv odloučenosti, specifických ostrovních podmínek, na příkladu přízpůsobení endemitů, jako byli nelétající ptáci, nemající zde své přirozené nepřátelé. Po návratu do Anglie promýšlel dále souvislosti a proargumentoval zvolna rostoucí teorii přírodního výběru. Práci dopsal roku 1844, ale nechával si ji pro sebe, protože se bál, že nemá dost dokladů pro přechod mezi jednotlivými druhy a bál se také přijetí svého díla. Knihu O vzniku druhů přírodním výběrem uveřejnil až roku 1859 - v nákladu 1250 výtisků. Kniha se stala okamžitě senzací, ale brzy se již vědělo, že byla mezníkem. /Nutno připomenout, že současně s Darwinem dospěl k stejným závěrům nezávisle na něm i Alfred Russel Wallace./ Darwin, věřící člověk, se dostával do antinomíí, pracovat však nepřestal a posléze dospěl k tomu, že svou teorii musí vztáhnout i na člověka /spis O původu člověka z roku 1871/. Tehdy vyvrcholily útoky proti němu, ze strany kreacionistů /zjednodušováním typu: člověk povstal z opice/, zastánců teorie kataklyzmat Georgese Cuviera a jeho přívrženců /z nichž např. Alcide d'Orbigny jich napočítal 27/, stejně tak nejrůznějších vulgárních socialistů a materialistů. Darwin se dostával do potíží i tím, že trval na tom, že vývoj je nesmírně pomalý a rovnoměrný, ačkoli mnohé začalo ukazovat na něco jiného: že tempo přírodního výběru je vyšší, děje se relativně rychle - skokem /což tvrdil zejména jeho přítel Thomas Henry Huxley/. Tyto a podobné spory nejsou dnes v této podobě aktuální, skutečností zůstává, že ve vědě, která se v různých obdobích vyvíjí velmi nerovno-

měrně, jsou Darwinovy objevy novým vykročením. A neméně cenné je, že tento velký Angličan jako jeden z prvních hledal odpovědi v přírodě samé a že se významně podílel na utváření vědecké metody, založené na rozsáhlém a pečlivém srovnávání materiálů, na důkladném prověřování předkládaných teorií.

Jednou z nejzajímavějších osobností české folkové scény je Slávek Janoušek. Deska Kdo to zavinil mne chytila hned při prvním poslechu a to nejen pro osobité texty s tendencí proti válce a každému násilí - ty bývají hlavní devízou písničkářů -, ale také pro propracovanou, prokomponovanou hudební stránku. Janouškův podbarvený hlas a působivé melodie se dostávají do kontrastu s obsahem písní, což je hlavním zdrojem jejich mocného účinku. Projevuje se to hlavně v závěrečném a titulním hymnu sui generis Kdo to zavinil, té krásné obraně. Ta slova mohla být vyřvána, ale líbezně zazpívána se propalují snad hlouběji do našeho vědomí. Velmi průkaznou ukázkou Janouškových možností jsou i písničky Divný suchý rok, Jakubovi, Je to možný, tohleto? a Imaginární hospoda. Deska z kategorie významných.

Baldwinova pouť do jiné země v stejnojmenné knize je tak nefalšovaně upřímná, tak bolestně prožitá, že už proto musí zabírat. Navíc je popsána stylovými prostředky volenými tak, že působí zcela přirozeně, ale přitom navýsost básnicky. Ta poezie se však nevybíjí v jednotlivých výlevech a nadsazených metaforách, je zabudována zcela samozřejmě do základů celého textu. Proto atmosféru doslova hmatáme. Dějový rámec není tím nejdůležitějším a zcela irelevantní je i to, že bisexuální orientace většiny mužských protagonistů příběhu se může zdát nevěrohodnou, přitaženou za vlasy. Román nemůže být statistickým vzorkem a o pohlaví zde ani tak nejde. Sex je tu více než kde jinde prostředkem. Nikoliv však k potlačování nudy, jejímu zoufalému přemáhání hlavními hrdiny, jak tvrdili někteří naši recenzenti. Podstatou je posedlá snaha přiblížit se druhému člověku, což jediné může náš život osmyslit. Baldwinovi hrdinové si v tomto úsilí navzájem ubližují, opouštějí se, ale to se děje z přílišné lásky, všudypřítomné strávající touze po ní. A tu si musíme uvědomit, že na rozdíl od Baldwinových amerických kolegů, jsou jeho lidé milovat schopní - protože nemyslí jenom na sebe. Tímto se stávají hrdiny pozitivními, typem v moderní literatuře tak proskribovaným - o to však kýženějším. Pout trpících umělců lásky zastavujících čas do jiné země pokračuje za stránky knihy.

OK

AD PERIODIKA

TVORBA 12/1989

František Fiala v článku Rock u primátora informuje o setkání účastníků akce Rock pro Arménii s pražským primátorem Zdenkem Horčíkem. "Zazněla tu také nutnost zvýšit kompetentnost pracovníků odboru kultury obvodních národních výborů." Takže se už přestrašené úřednice, které vědí o hudbě asi tolik jako já o fotoemisi, přestanou štourat v textech? Nejdá se předčasně. Mouřenín splnil úkol a musí odejít, za dveřmi však již nedočkavě čeká nový mouřenín. Nemůžeme si ho s nikým splést, i když si právě oblékl liberální mundúr.

V posledním čísle Listů /Časopisu československé opozice, řízeném Jiřím Pelikánem/ najdeme opět pestrý kaleidoskop článků a zpráv operativně informujících o Čechách a Československu.

Jiří Sláma v článku Dubčekův návrat do mezinárodní politiky říká hned v první větě, že je "žániceny přívrženec československé reformy a Alexandra Dubčeka". Následuje chvála až adorace Dubčeka, jeho lidského přístupu, bez stínu falše a lži, statečnosti a odvahy. Musí se prý chtět nechtět "myslet na velikého českého reformátora Jana Husa, který za svou pravdu umřel na hranici". Dubček jako tribun lidu a přemýšlivý člověk "je plně schopen převzít pokračování jím započatého reformního pokusu". Zdá se mi, že Sláma žije v zajetí minulosti a neuvědomuje si, že v historii jsou sice reparáty možné, ale látka ze které se zkouší doznává změn. V reformním pokusu nelze již pokračovat, lze se však pokusit o nový, jiný. Otázka ale zní: je Dubček osobností, která by se měla postavit do čela takového hnutí? Vážím si mnoha jeho postojů z roku 1968 i dnešních, nepopírám jeho politické kvality i osobní šarm, přesto se ale zdráhám mu vzdávat hold. Sláma mluví pouze o Dubčekovi, jako by jiný úctyhodný politik u nás nebyl. Já si však myslím, že jsou v Československu lidé zásadovější a s větší morální autoritou než Dubček. Zůstaneme-li u komunistů, napadají mne aspoň dvě jména: Jaroslav Šabata a Jiří Hájek. Na rozdíl od Dubčeka se nepodíleli na ústupovém lavírování po srpnové invazi, na rozdíl od něho byli slyšet v roce 1977. Nechci být k bývalému prvnímu tajemníku KSČ nespravedlivý, mám pochopení i pro jeho podpis pod ostudnými moskevskými dohodami /i když tady je vidět jak přirovnání s Husem kulhá na obě nohy - on nic podobného nepodepsal/ jako určité politické nutnosti, chápu, že dělal do dubna 1969 co mohl, aby odvrátil nástup Sovětským svazem protlačovaných konzervativců do čela strany i státu, i dvacetileté zaryté mlčení má svoji hodnotu, ale přece jenom... Jakou má Dubček pro "převzetí pokračování" skutečnou kvalifikaci, je dána opravdu tím, že před 20 lety reformu započal? Víme dobře, že se tehdy v lednu dostal do čela shodou šťastných okolností, v nedemokratickém kabinetním rozhodování /stejně jako později Gorbačov/. Chci prostě říci, že neexistuje žádné automatické předurčení a Dubčeka lze stavět na roven s ostatními. Rozhodovat by měl reálný program a schopnost přesvědčit o něm lidi.

K předchozím úvahám přidávám myšlenky ze zprávy Viléma Prečana Ještě ke cortonské konferenci. Ten referuje o přednášce historika Jana Pauera, který mimo jiné řekl, že Dubčekovu vedení se "podařilo... postupně demobilizovat celonárodní antikolaborační odpor", že se prosadila "realistická" politika, "která se snažila zachovat si loajalitu národa a přitom uspokojit sovětské požadavky"; tato reálpolitika se v praxi "stávala stále víc bezprincipiálním ústupem vůči sovětským požadavkům a obnovou tajné diplomacie, kabinetní politiky a tiché restaurace byrokraticko-mocenských aparátů". Pravdivá slova. A co se týká tzv. progresivistů v KSČ, málo z nich dokázalo samo odejít, to potřebné umění. Chápu sice, že politický pracovník je profesionál, nechce být bez práce, ale jestliže má být aspoň trochu věrohodný a elementárně slušný, nemůže se podílet na Akčním programu i Poučení. I Dubček v dubnu 1969 - v hodině dvanácté - nedokázal sám odejít zcela z vedení KSČ, ačkoliv již neměl možnost ovlivňovat dění...

Do zákulisí odstranění Štrougala a spol. se pokouší nahlédnout Milan Hübl /Defenestrace ve Strakovce/ a Rudolf Slánský /Praha - posílení konzervativců/. Několik článků je věnováno průběhu demonstrace 21. srpna. Milan Hübl odpovídá na otázky deníku slovinských komunistů Delo pod příznačným názvem Magnetická anomálie nad Prahou trvá.

Zajímavý je příspěvek Antonína Měšťana Gromyko promluvil, který nás seznamuje s pamětmi tohoto politika, knihou vydanou moskevským Nakladatelstvím politické literatury. Sloh práce je šedivý a těžkopádný, ale to není to hlavní, důležitější je její zjevně konzervativní kurs. Gromyko tvrdí, že masakr v Katynu mají na svědomí Němci, nepříznivě se vyjadřuje o tajemnicích OSN Trygve Lieovi a Dağu Hammarskjöldovi, jakož i o papeži Janu Pavlu II., zato chválou nešetří na adresu Komunistické strany USA, která prý hájí zájmy amerických pracujících. Největší pozornost však vzbuzuje v podstatě kladné hodnocení Stalina; Gromyko ho líčí jako humánního, neobyčejně vzdělaného myslitele. Citujme: "Kdekoli ho bylo možné spatřit, bylo zřejmé, že je to přemýšlivý člověk." "Zkrátka Stalin byl vzdělaný člověk a je zřejmé, že žádné formální školení by mu nemohlo poskytnout to, čeho dosáhl vlastním úsilím. Výsledkem byl i Stalinův jazyk, jeho schopnost prostě a populárně vyjádřit složitou myšlenku." Vřele se Gromyko rozepsal i o Molotovovi. Žato ani jedinou zmínku nevěnoval událostem v Československu roku 1968 a v Maďarsku o dvanáct let dříve, naproti tomu v textu nechybí eufemismus "známé polské události". Gromyko se netají nechutí, ba opovržením k prezidentu Benešovi. Na závěr kapitoly píše, že Beneš se v únoru 1948 zúčastnil spiknutí, které mělo v Československu obnovit kapitalismus a připojit zemi k Severoatlantickému paktu; Gromykovi vůbec nevadí, že tenkrát tento pakt ještě neexistoval.

Mezi glosami shrnutými pod titulek O čem Rudé právo nepíše vyniká ta o zavraždění Trockého, kde se cituje z Pravdy. "Stalin si přál smrt Trockého, protože Trocký byl s to odhalovat jeho motivy a záměry." Konstatuje se tu také, že tento politik "nebyl žádným nepřítelem revoluce a leninismu". Pozoruhodné je i to, co sovětský historik Roy Medvedev píše o Brežněvovi. Brežněv prý byl po mrtvici v roce 1976 prakticky klinicky mrtev, byl "oživen" a dalších 6 let uměle udržován při životě bez schopnosti skutečně ovlivňovat sovětskou politiku. Zajímavé je i vyjádření sovětského vládního mluvčí Gennadije Gerasimova týkající se článku Evy Fojtíkové Moskva, jak jsme ji neznali, uveřejněném v časopisu Kmen. Gerasimov řekl, že článek "vzbudil podivení a byl přijat odmítavě". Údajně si též ministr zahraničí Ševardnadze zavolał československého velvyslance, označil článek Fojtíkové za hrubě pomlouvačný a vyjádřil nevoli sovětské vlády nad jeho uveřejněním. U téhož začíná polemika Milana Jungmanna Ztracené varty dogmatismu. Od Fojtíkové však brzy přechází na jinéhozazasloužilého straníka Jiřího Hájka.

Atmosféru schůze "starých komunistů" nám přibližuje reportáž Olgy Šulcové Čechie '68. Např. Emanuel Famíra, jemuž nyní instalují malířskou výstavu, zde řekl: "Za dvacet let neudělalo staré vedení tolik pitomostí jako nové od ledna... Předsednictvo má asi stanovy na záchodě k volnému použití..." Účastníkem této akce jen na pozvánky byl také dnešní šéfredaktor Rudého práva Zdeněk Hoření.

Sergej Machonin v Soli země české nám vypravuje o svém lázeňském pobytu v Mariánských lázních, kreslí šťavnaté podobizny pacientů, to všechno s příjemným ironickým nadhledem.

M. Pražáková v alarmujícím článku Konfiskáty pro zasloužilé soudruhy líčí praktiky dnešních mocipánů, kteří si rozdělují zkonfiskovaný majetek po emigrantech, přičemž podle skandálního zákonného opatření /jež si ušili na míru/ zabavují i nemovitosti, které v době odchodu "provinilci" už nepatřily, které prodal. Autorka píše: Nebylo by v rámci glasnosti namístě, aby třeba některý poslanec, na kterého při dělení kořisti nezbylo, požádal v příslušném výboru Národního shromáždění, aby byl zveřejněn seznam konfiskátů, vzniklých dejme tomu od roku 1968, spolu s údaji, kdo je zakoupil a za kolik?

V rozhovoru s Františkem Pavlíčkem se česká herečka Vlasta Chramostová vyznává ze svého života a práce. Před námi se vytváří portrét moudré a sobě věrné ženy, která nepodlehla mámení svého povolání, jež si podle některých žádá jistou přizpůsobivost, jelikož je závislé na mecenáši.

Květoslav Chvatík v článku Duchovní dědictví Pražského jara uvádí některé myšlenkové počiny a osobnosti, které připravovaly tento obrodný proces. Připomíná Karla Kosíka a jeho dodnes inspirující knihu Dialektika konkrétního. Na rozdíl od tohoto marxisty vycházel Jan Patočka z fenomenologických pozic. Jeho filozofické dílo vrcholí v sedmdesátých letech a tehdy i kulminuje jeho život v roli mluvčího hnutí "solidarity otřesených" a v mučednické smrti. "Duchovním žákem a dědicem Patočkovým se stal především dramatik Václav Havel", pokračuje Chvatík a jmenuje hlavní spisovatelova díla. Je vzpomenuť též filozof Robert Kallivoda a spisovatel Milan Kundera svým esejem Únos Evropy. Chvatík pak pregnantně formuluje obecně známé: "Je absurdní, odkazuje-li dnešní sovětské vedení rehabilitaci Pražského jara do kompetence Prahy. Pražské vedení Husáka a Jakeše bylo v roce 1969 dosazeno k moci sovětskými tanky, zatím co legální vedení bylo v srpnu 1968 násilím odvedeno do Moskvy a přinuceno podepsat hanebný Moskevský protokol, připomínající Mnichovskou dohodu z roku 1938. Okupace ČSSR byl protiprávní akt eklatantního porušení státní suverenity, spáchaný Brežněvovým vedením a změny v ČSSR jsou nemožné, dokud to Gorbačovovo vedení veřejně neuzná a nevyvodí z toho příslušné důsledky včetně odvolání okupačních vojsk." A autor článku dodává, že očekávat reformy a demokratizaci od těch, kdo se dostali k moci právě jejich zardoušením a proměnili zemi v politický a kulturní hřbitov, a jmenovitě od muže, který v roce 1970 vyloučil ze strany čtvrt miliónu čestných komunistů a zničil jejich občanskou existenci, je nesmyslné.

Listy otiskují kapitolu z již proslulých - ale nechvalně - vzpomínek Vašila Biřáka Milníky mŕjho života. Týká se průběhu a přípravy dubnového zasedání KSČ, kde byl Dubček odstraněn z vedoucí funkce ve straně. Z textu je cítit nejen Biřákovu prostoduchost, která působí až komicky, ale i služebnost a servilnost jeho uvažování. To, co Biřák líčí, není výměna muže v čele strany, ale zákulisní machinace a nechutné poslíčkování mezi Prahou a Moskvou, parodie demokracie.

Z dalších příspěvků zaslouží aspoň připomenutí bývalého sovětského okupanta z roku 1968 /dnes žijícího v Londýně/ V.A.Suvorova vzpomínání na přijetí sovětských vojáků českým a slovenským lidem, dopis maďarského velvyslance Andráse Tömpeho z Berlína ÚV MSDS, v němž rezignuje na protest proti účasti Maďarska na intervenci do Československa na svou funkci, a tradičně sršaté fejetony Ludvíka Vaculíka.

PROSTOR 12

V novém čísle Prostoru je otištěno několik zajímavých dokumentů - poněkud kuriózní manifest Českých dětí, míněn zřejmě napůl vážně, napůl nevážně, prohlášení Výboru solidarity s Ivanem Polanským, jehož 82 členů, převážně redaktorů nezávislých periodik, píše, že činí totéž co Polanský, žádá jeho puštění na svobodu nebo vlastní uvěznění. /Jak známo vánoce již ztrávil I. Polanský doma./

Objevná je úvaha Pavla Bratinky Je právo podnikat lidským právem? Autor odpovídá kladně; má to svou logiku. Cituji jednu pronikavou pasáž: "Ve všech nesčetných transakcích mezi výrobcí a kupujícími je to vždy strana kupující, jíž náleží rozhodující soud nad nabízenou věcí či službou - pouze ona rozhoduje, jakou má pro ni cenu. Žádná jiná cena neexistuje! Kolik námahy a nákladů daná věc stála není rozhodující - to je v okamžiku prodeje už minulostí. Jako podnikatel mám sice téměř neohraňčenou svobodu podnikání - druhým lidem není dovoleno mi v tom bránit - avšak jeho výsledky posuzují výlučně ti druzí. Naopak, jako kupujícímu mi zase náleží podíl na této absolutní moci nad podnikateli. Každým svým nákupem zboží za tu a tu cenu se stávám součástí poptávky a tak de facto hlasuji pro výrobu daného zboží. Každý takový nákup /a ovšem

i "nenákup"/ představuje můj soud nad činností ostatních. Toto hlasování nikdo neorganizuje a jeho průběh je zcela anonymní."

Eva Kantůrková píše o etice Palachova činu. Je autorkou románové studie o Janu Husovi, a proto nepřekvapuje, že i v tomto článku věnuje je značnou pozornost. "Hus je jedním z prvních lidí v Evropě, kteří onou vynuceně vypjatou etickou demonstrací deklarovali právo každé jedinečné lidské bytosti na svědomí a na to, jednat podle vlastního rozumu. Byla to úžasná demonstrace jedince proti všemocné církvi, zejména proti tenkrát už zposvátnované instituci papežství. Svátost, řekl Hus, se odvozuje od následování Ježíše Krista a nikoli od vysokého církevního postavení." "Snad že byl Hus v Palachově rodině vzorovou osobností, dovedl v sobě Jan Palach, ač tak mladý, vytvořit ono vysoké husovské ponětí sebe a svého vztahu k ideálnímu a ke světu." Kantůrková uvažuje, jestli byl Jan sám nebo členem skupiny, asi to však již nezjistíme. "To proti čemu se Jan Palach upálil, nebylo už v té chvíli přemožitelné. V dějinách skutečně jsou okamžiky, kdy se musí něco stát, nechceme-li promarnit dějinnou příležitost, Janův čin se ale se svým okamžikem minul, příliš převýšil i lidi, k nimž se obracel, i neodhadl možnosti chvíle." "Nikdy se nedozvíme, jak v něm rostlo vědomí, že proti tomu, co nás vyvrací jako lidi, co nám ničí přirozenost světa a lidské společenské vazby, nelze jako etické memento vztyčit nic menšího, než vlastní smrt. Sebeupálením Palach upozornil na velikost toho zla a zároveň v boji s ním učinil něco i jinak dalekosáhlého: prudce očistil vnímání toho, co je etické. Že to není rozhodování mezi možným a nemožným, ale právě jen mezi dobrem a zlem."

S Evou Kantůrkovou vede redakce Prostoru i rozhovor - na téma strach. Je zde opět řada podnětných myšlenek. "A pokud jde o strach, myslím si, i když to zní paradoxně, že bezrizikový život je před strachem nejméně ochranný. Kdo chce mít jen klid, sobě přiměřený blahobyt a i různé výhody, ze strachu nemůže vyjít. Kdo chce jen brát, ten aby se ubál. Požívačnost je hodnota před strachem neochranná. Když myslíte na druhé, oni myslí na vás." "A pokud jde o mě, užila bych asi tento příklad: když proti mně seděl v Ruzyni vyšetřovatel StB, anebo když si proti mně sednou i teď, kdy režim opět zesílil represe, a když tito lidé většinou málo znalí a i někdy velmi hrubí vybalí proti mně všechny své lsti, jimiž by mě chtěli zastrašit a podřít, myslím si: a tihle by chtěli určovat, co si mám myslet, co mám dělat, co mám psát? Od téhle bych si v sobě dala zničit, na čem mi nejvíc záleží? Ti, kteří nás ovládají nebo chtějí ovládat, jsou vždycky horší než my; jsou horší o ten důvod, pro nějž nás chtějí zbavit svobody. A proč bychom měli podléhat lidem horším?" Selhání u výsledku mmlouvá spisovatelka nekorektností vyšetřování, koneckonců nikdo nemůže po druhém žádat, aby byl hrdin. Je však nutno dotyčnému otevřeně říci, že selhal, neboť jen tak se může z toho traumatu dostat. O anonymitě v nezávislých časopisech Kantůrková říká: "Od samizdatu je určitý podíl anonymity neodmyslitelný; zříci se jí by znamenalo mnoha lidem upřít možnost v samizdatu publikovat. Není to věc etická, je to věc praktická. A zda je anonymita některých autorů výrazem jejich menší odvahy anebo jejich větší rozvážnosti, bych zcela nechala jen jejich úsudku. Nikomu do toho nic není." Současně však autorka poukazuje na to, že anonymita svádí k neuvážlivým soudům. Prostě "anonymita je výrazem nesvobodných poměrů a jako taková je i daní vlastní nesvobodě".

Reportáž Jaroslava Petřtyla Pod svíčkou tma o 8. prosinci na Kampě je napsána výborně /zvláště skvělý barvitý popis v prvním odstavci/, byť s některými názory možno polemizovat.

V rozhovoru s divadelníkem je sporných názorů ještě více. "Samozřejmě, že kupříkladu na Věru Chytilovou může mít každý jiný názor, ale já jsem přesvědčen, že za normální situace - kdyby bylo čím poměřovat - tak ona by byla řekněme třetí liga." Je zajímavé, že v šedesátých letech, kdy u nás existovala nekleštěná konkurence, Chytilová třetí liga nebyla, naopak byla řazena k nejlepším. To považuji za fakt, a režisérce se

ani zdaleka bezvýhradně nekořím. Nesrovnával bych zatím Steigerwalda a Fischerovou s Topolem a Havlem, ale také bych je nepodceňoval, třeba Neapolská choroba a Báj nejsou tak "studené", "chladné konstrukce", jak by se mohlo zdát na první pohled. Naopak je dle mého názoru přeceněn Vedralův Urmefisto, ta hra je průměrná, získává jen Kačerovým vkladem a strhujícím výkonem Viktora Preisse. Až příliš skepticky se snad vyjadřuje divadelník o nové práci Realistického divadla. Časopis Premiéra, který RDZN začalo vydávat se snaží opravdu záslužně přispět k lepšímu pochopení inscenací /např. materiály k Schwajdově Svaté rodině nebo Dorstově Merlinovi/. "Ti zblblí pracovníci různých úřadů jsou nakonec rádi, že dostanou lístky na Vinohrady, protože tam je Bohdalová a Haničinec. A tohle je taky divák!" "Pochopitelně, že Národní divadlo, ten "národ sobě", se nikdy nezmění. Pořád tam budou jezdit babičky z těch vsí, koukat na to zlato, a ty mladý taky a všichni to budou chtít vidět v té parádě. Čili tam je jasné, co to je divák." Ano, bohužel! "Já jsem třeba teď viděl v divadle E. F. Buriana Čejkovu hru Na kůži se neumírá. A to tě jímá děs! To tě jímá děs nad tím, co se tam děje! A jací lidé se na to chodí dívat! Jak se tam ty ordinérní baby plácají do stehů, čůrají si do kašat... A na tohle se prý dokonce prodávají lístky na černém trhu! - Jak je to přisprostlý a rádobý odvážný. To by ses sebral a po deseti minutách řval dost!"

Kamenem úrazu je v tomto Prostoru literatura. Ukázka z románu Teofila B. Kulky Odchlípená podešev se vyznačuje nedostatkem vkusu a dryáčnictvím, exhibicionismem, snahou po levné populárnosti. Nejasné a nepravděpodobné epizody /viz scéna výslechu v Bartolomějské/ se snoubí s lidovým dělnictvím a bodrostí. Prostě nic nového, jako krmě je nám předkládáno lečo ze souloží, StB a pokleslých historek. Redaktoři Prostoru by mohli mít více soudnosti a v stejnojmenné knižní edici, v níž již záslužně vyšla Hrabalova trilogie a připravuje se Kundera, dávat prostor literatuře skutečně hodnotné.

Jako celek nicméně dvanácté číslo Prostoru pokračuje v zvolené koncepci a zaslouží si, abychom jejímu pokračování drželi palce. Ti trikátníci, kteří programově odmítají socialismus a dávají šanci hlasu lidu, mají zjevně chuť do další práce, a to je hlavní.

SVĚTOVÁ LITERATURA 1-6/1988

Ve více než třicetileté historii revue Světová literatura jsou léta tučná i léta hubená. Nadšení prvních redaktorů v čele s Janem Řezáčem naráželo na ztuha odklízené pozůstatky dogmatického myšlení "maršálů kulturní fronty". Přesto byla SL prvním zvěstovatelem skutečného literárního života za našimi hranicemi /hlavně západními/, o řadu let předběhla ediční politiku nakladatelství. Přibližně od roku 1963 SL systematicky zaplňuje bílá místa, předkládá čtenářům dosud tabuizované a opomíjené směry a osobnosti v literatuře. Tato tendence vrcholí za šéfredaktora Jana Vladislava v roce 1969. Od roku 1971 se však i v SL "konsolidovalo" a začala léta hubená, bylo otiskováno mnoho průměrných děl autorů sovětských, z jiných socialistických a rozvojových zemí, z literatur západních pak pouze autoři "pokrokoví". Návrat k šedi a kádrování umění byl prostě proveden opět do důsledků. V průběhu let osmdesátých začíná i v této revue doba tání, je otištěna řada zajímavých materiálů, ale též slabých, příliš mnoho místa je věnováno literatuře sci fi, důsledek nekoncepční práce redakce za vedení Zdenka Volného. V roce 1988 se na místo šéfredaktora SL dostává Václav Falada, který sehrál již kladnou úlohu v nakladatelství Mladá fronta. Nastanou opět tučná léta? Chtěli bychom tomu věřit. Podívejme se na některá pozitiva šesti čísel uplynulého ročníku.

V čísle 1 upoutává cyklus básní Rekviem Anny Achmatovové, psaný v letech 1935 - 1940, kontraverzní Deníky Witolda Gombrowicze, povídky Umění stříhu a Žití Bulata Okudžavy a práce z literárního odkazu pražského německého spisovatele Hermanna Ungara, od něhož by bylo ovšem třeba vydat knižní překlady. Z prvního do druhého čísla přechází novela Iana McEwana Betonová zahrada, autora, který sice nejde příliš do hloubky a sází na šokující témata, ale kterého je rozhodně třeba znát.

V čísle 2 vynikají básně. Právem paměti Alexandra Tvardovského nemusí každému stylově vyhovovat, ale ocenění si zaslouží tvorba čestného umělce, který se vehementně zastával Solženicyna a nejen jeho. Robert Bringhurst hlásící se ke kanadským "zeleným" a zajímavící se o zenbuddhismus píše nádherné filozofické básně /Sútra o srdci, Báseň o křišťálu, Podobenství o tisech aj./, z jiného soudku, ale taktéž vynikající jsou básně Dána Ivana Malinowského. A konečně Wernischem překládaný vlámský básník první čtvrtiny tohoto století Paul van Ostaijen je pro milovníka poezie skutečným objevem. Opominuty nemohou být ani eseje Zeď a knihy Jorge Luis Borgese.

V čísle 3 vedle dvou kapitol Pasternakova Doktora Živaga nelze přejít skvělé povídky Bernarda Mac Lavertyho, podivuhodného irského psychologa lidiček, a próza Nora Hanse Herbjørnsruda Nosič vody.

V čísle 4 je otištěn scénář slavného a umělecky výjimečně doceleného filmu Thengize Abuladžeho Pokání, z poezie upoutávají básně tělesně postiženého Američana Michaela Jenningse.

V čísle 5 zaujme jistě ukázka z velmi citlivé sondy do světa bezprizorných dětí za stalinismu, Zlatého obláčku Anatolije Pristavkina, a studie o současném norském románu.

V čísle 6 si nenechme ujít básně Jože Snoje /který je však možná větší prozaik/, silné prózy Juana Beneta ze Španělska a Rakušanky Barbary Frischmuthové, přirozeně také již proslulou Stavební jámu Andreje Platonova.

Samozřejmě vedle těchto aktiv existují i pasiva. Ne všechny prózy a básně jsou dost průkazné a svérázné, aby zaujaly, schází také cílovědomější návrat do minulosti, kde existuje dosud mnoho zasutých literárních jevů, neškodilo by určitě více pozornosti věnovat některým proslulým světovým autorům /namátkou Bellow, Updike, Greene, Grass, Le Clézio/, čtenáři přece jenom více důvěřují známým jménům. V zásadě je jistě orientace na nové progresivní osobnosti správná, důležité je proporční zastoupení příslušníků různých národních literatur, je třeba věnovat pozornost i literaturám zemí třetího světa, ale nikoliv na úkor nejrozvinutějších. Snad je Světová literatura, tak potřebná revue, opravdu na správné cestě.

ok

110 let od narození velkého vědce

První vědec, jehož jméno mi bylo jako dítěti známo, byl Albert Einstein. Dlouho jsem ale žil v přesvědčení, že objevil atomovou bombu. Teprve později jsem pochopil, že přišel na teorii relativity a že s atomovou bombou měl společné pouze to, že bojoval proti jejímu použití. Na střední škole nás učila občanskou nauku ředitelka, která svou političnost dávala najevo na každém kroku a způsoby, jež byly směšné. Jednou se rozpovídala o Einsteinovi, tvrdila, že byl mírotvorce, že ne-souhlasil s politikou Izraele a odmítl se stát jeho prezidentem. Vrcholem všeho byla její hypotéza, že Einstein na konci života učinil vědecký objev, který by vedl k výrobě zbraně mnohem ničivější než atomové a proto jej neprozradil. Vždycky ve mně vzbuzovali nechuť šířitelé podobných tendenčních legend, jejich hloupost a hroší kůže, a úctu naopati, kteří se prolamovali bariérou lidského poznání, lidé jako Einstein. Vědci humanisté, kteří nepotřebují berličky polopravd a vylepšování, neboť mají svou vědu a - víru.

ok

Václav Černý: Za hádankami Boh. Hrabala

Bohumil Hrabal je umělecky dávno naprosto přesvědčivá a čelná osobnost naší soudobé literatury v generaci dnešních padesátníků až šedesátníků. Je zrcadlem, průsečíkem a křižovatkou všeho, co se u nás i ve světě v umění sběhlo za poslední půlstoletí. Vyzrcadlil výboje apollinářského básnického kubismu i našeho poetismu; cítil se blízek vitalistickému expresionismu. Prožil ochotně surrealismus a osvojil si i umělecký smysl jeho velikých předchůdců, od vlkodlaka Lautréamonta po patafyzika Alfreda Jarryho. Účastnil se osobně bohémského paroxysmu domácího poválečného explozionalismu, byl by s klidem přijal to manifestační programové jméno, kdyby mu vůbec kdy záleželo na názvech. Jedna z jeho tvárností hledí směrem k existencialismu, jiná jeví příbuzenský vztah k literatuře absurdna. Připomíná Jeana Geneta. Poznal Marcela Prousta i Franze Kafku. Tento příval ochotně vnímaných popudů jeho silnou osobitost poučil a rozvil, nicméně neoslabil. Východiskem jeho vývoje a tak říkajíc kolébkou jeho umělecké vůle byl lyrický talent bytosti smyslově obdařené, smyslné a zároveň imaginativní a snivé, která se vyjadřovala básní v próze a přirozeným sklonem tíhla k něžné milostné idyle. Životní zkušenost mu pomohla k objevu "hospodského kecu", netušeného bájevého žánru současné lidové orální slovesnosti. Ač nikoliv bez předchůdců již v nejstarší tradici lidového písemnictví i ve včerejší významné próze, dopovýšil a dokultivoval hospodský kec k plné platnosti kulturního nástroje veliké soudobé české prózy. Zúrodnil všechny jeho rodné rysy, zvláště pokud odpovídaly jeho vlastním talentům hyperbolického vizionáře a uchváceného ctitele slastně milostného života. Uměl jej však povýšit i na výrazový prostředek jak smíchu, jímž jásá jeho kult života, tak ironie, která svou melancholickou kritikou usvědčuje křivdy na život. Již déle než tři desetiletí si nezměněně udržuje svou živou tvárnou tvořivost, a snad za tuto velikou kvalitou vděčí své veliké věrnosti sobě, která sahá až po provokativní skatologickou věrnost sexuálnímu exhibicionismu. Ve svém dosud posledním tvůrčím období přepodstatnil tak pábitelskou ironii v mnohotvárný humor, a rovnoběžně s humoristou vyrostl v něm i románový, směšnohrdinský epik. Současně v sobě uvolnil stavidla i původnímu něžnému lyrikovi, a toho je prozatím výrazem kouzelná evokace "ztraceného času", vizionářská epikolyrika vzpomínky, která unese všechny symboly kultu života, erotu i lásky; vedle jásotu je prodechla již i melancholií marnosti, tím závěrečným a možná spásným pocitem všech sensuálů a rozkošníků. A to je prozatím posledním uměleckým vítězstvím navždy nedopitého pijáka piva i tklivých hvězd, pijana pozemského i lunárního, Bohumila Hrabala.

vybral ok

PAN SPISOVATEL

Není mnoho příkladů, kdy by v literatuře šla hora k Mohamedovi a ne naopak, kdy by spisovatel zůstal věren sám sobě, nepodbízel se čtenářům a ti ho masově četli. V naší poválečné literatuře je takovým ojedinelým příkladem tvorba Bohumila Hrabala. Od roku 1963, kdy mu vyšla první knížka Perlička na dně, jsme poznali řadu jeho nezaměnitelných děl, která vlastně tvoří jen jedinou knihu. A čtenářská obliba stále stoupá, po době, kdy náklad 50000 výtisků byl umělým stropem, vychází výbor Můj svět, složený z už vícekrát publikovaných próz, ve 120000 výtiscích a ty jsou zanedávan den rozprodány. Hrabalova tvorba je zdrojem řady paradoxů, jedním z nich je dojem snadné srozumitelnosti a jasnosti jeho díla. Ano, Hrabal je velice čtivý, má svěží a hladký styl, to však neznamená, že je jednoduchý. Zdaleka ne všichni obdivovatelé vidí za ty věčně bizarní historky. Autor sice sám říká, že píše zábavnou literaturu a že je toliko zapisovatel, ale my ho v tomto

punktu nemůžeme brát doslova. Vždyť se současně odvolává na knihy - dokonce říká, že z nich opisuje -, které nemůžeme považovat za četbu k pobavení, a taktéž jeho vlastní činnost je víc než stříhačství, je objevováním filosofie životních situací. Typické hrabalovské členité věty, smysl pro poetický detail a konfrontace směšného s tragickým, malého s velkým, důležitého s vedlejším, což básník osobitě předpodstatňuje, vedou nejen k báječnému štěpení, které očarovává čtenáře, ale v neposlední řadě způsobuje i výjimečnou životnost této prózy. Na rozdíl od jiných, mnohdy i kvalitních autorů, texty psané hrabalovskou metodou neztrácejí svůj peň ani po opakovaném čtení a je možno se k nim stále vracet s pocitem jistoty, že nebudeme zklamáni. Povídky jako třeba Smrt pana Baltisbergra, Jarmilka, Romance, Pábitelé, Lucinka a Pavlína či Pan Iontek s nádherným závěrem jsou jako víno, pěkně uleželé, chutnají nejlíp. Hrabal je také spisovatelem, jehož metoda mu zabráňuje psát slabé texty, i v těch méně implicitních je zařát jeho spár. Dokonce ani v letech sedmdesátých se v publikovaných textech, přestože byly okleštěny a někdy i zmrzačeny, neodchýlil od své metody /na rozdíl od jiných veličin z předchozí dekády, Fukse a Párala, kteří se přizpůsobit snažili a doplatili na to/, prostě to nedokázal. Jeho tvorba je totiž zásadně a manifestačně antiideologická, je nad doktrínami a dívá se na ně zezdola. Skrze tyto sebezáchovné atributy je Hrabalovo dílo jistotou české literatury, a ve svých vrcholcích, diamantových hrotech, soupeří se špičkami literatury světové.

Snad nejvyšším je román Obsluhoval jsem anglického krále, dílo, kde končí sranda, kde se za vši blazeovaností otvírají propasti a utahují uzly individua a světa, v němž žije. Tento vpravdě gesamtkunstwerk má nádherné finále, sem se vlévá suma zkušeností autora a jeho moudrost. Moudrost je vyrovnání a život je na okraji. Častým inspiračním zdrojem Hrabalovým je postava jeho bývalého přítele, výtvarníka Vladimíra Boudníka, nejcelistvější a přitom nejrozpornější portrét jeho nejjednodušší osobnosti najdeme v Něžném barbarovi. Nejsevěřenějším dílem zůstává novela Ostře sledované vlaky, z trilogie Městečko u vody vyniká nejen postava strýce Pepina, ale hlavně část třetí Harlekýnovy milióny s místy až závratnými. Nejznámějším Hrabalovým dílem let osmdesátých je trilogie Svatby v domě, Vita nuova a Proluky, uveřejněná zatím jen v samizdatu a v zahraničí. Zvýrazňuje se zde typická spisovatelova autobiografičnost a ve vypravování, koncipovaném jako výpověď jeho ženy, ovšem ne vždy dost přesvědčivě, organicky, ústrojně, rozvinul básník svá erbovní témata, vyjevuje okouzlení životem, lidmi, hovorem, známými místy, hospodou, ženou a uměním. Současně je zde zmnožena a podtržena bezohledná upřímnost, jedinečná v české literatuře přítomné chvíle; projevuje se i tím, že autor nešetří sebe, pojmenovává své slabiny. Přes některé tvárné nedostatky a již zmíněný nedůsledný úhel pohledu manželky /zvláště ve Vita nuova/ je tato životní love story jednoznačným holdem životu, žitým naplno přes všechny osobní neúspěchy a zklamání, jakož i kluzké peripetie historie. Proluky jsou dokladem, že Hrabal v tvorbě nelže - viz pasáže o roce osmašedesátém. Méně podstatné se mi jeví, že jinak zaujal poněkud kompromisnický, švejkovský postoj k vnucené realitě, je to zcela v licenci jeho osobnosti, že na jedné straně to filosoficky odůvodňuje a na druhé se přiznává k zbabělosti. Je v tom celý Hrabal, jeho slabá síla a silná slabost.

Hrabal je dnes světovým spisovatelem, zvláště v několika posledních letech má ohromný ohlas. Jeho nesta na Západ však teprve nastala, on si zaslouží ale putovat do všech světových stran. Doufejme, že i po jeho pětasedmdesátce, kterou právě slaví /28. března/, budeme dostávat do rukou hmatatelné důkazy jeho štědrého nadání, bystrého intelektu a vroucího srdce.

ok

Před 100 lety, dne 13. února 1889,
se narodil Tristan Derême

MLČÍME

Mlčíme. Jenom větru chvění
dechnuto vrbám na účes.
Poznávám přes své odmlčení,
že poslední je večer dnes.

Buď sbohem. Zem se v listí ztrácí.
Konvenční měsíc. Druh všech strof.
Hrdličky. Soumrak. Zakrvácí
jen hvězda, tečka za doslov.

Dáš-li mi úsměv, třeba malý,
ucítím znovu, jako v snách,
zimostřáz, jež jsme dýchávali
v dnes opuštěných zahradách.

Před 20 lety, dne 26. února 1969,
zemřel Karl Jaspers

Ale je-li možno přít se o to, zdali se Jaspersovi existenční filosofie podařila či ne, není možno vzít v pochybnost jeho skutečnou filofičkou existenci. Je možno říci, že se mu podařilo něco obtížného, paradoxního - profesorskou profesi, v tak mnohých případech alibi životní odpovědnosti, učinit projevem filosofické existence, která žije bez ulity v stálém severáku životních nejistot a existenciální reflektovanosti.

Jan Patočka

Lidská existence, ukazující se ve svých základních strukturách nejzřetelněji v mezních situacích, je určena jako ztroskotávání, v němž teprve dospívá člověk k sobě. Ztroskotávání však neďává existenci pečet absurdnosti, ale člověk v něm pochopí, že je svou existencí odkázán na víru. Všechno jsoucno, pochopené lidským věděním, ztvárněné uměním a uskutečňované ve vlastní existenci člověka, je šifrou transcendence, kterou nelze vzít nezávazně na vědomí, ale která otvírá svůj smysl víře, jen nasadí-li člověk vlastní existenci.

Ludwig Landgrebe

Před 110 lety, dne 7. března 1799,
se narodil František L. Čelakovský

ARTUR ZÁVODSKÝ: FRANTIŠEK LADISLAV ČELAKOVSKÝ

Dílo Čelakovského - hodnotíme-li je kritériem, jak připravovalo realistické zobrazení typických jevů za typických okolností - stojí na předělu cest. Dozadu, do minulosti hledí ony umělecké tvary Čelakovského, které nezobrazovaly českou skutečnost své doby, které k nám s obdivuhodnou šíří a pohotovostí přenášely díla cizích slovesností; dozadu, do minulosti ukazují ony umělecké tvary Čelakovského, jež nesou na sobě odlesk i ve své době již nepokrokové ideologie měšťanstva prvních desetiletí 19. století. Je však v díle Čelakovského velký čin jeho folklórního sběratelství, jeho Ohlasů a velký čin jeho satiry literární i jeho nádherných realistických obrazů české skutečnosti - ty jsou obsahově i formálně progresivní, a proto si vyžadují nejenom naši ocenění a úctu, nýbrž i bedlivou pozornost.

vybral ok

J. L. Lachowicz

Před 90 lety, dne 28. března 1899,
se narodil Karel Konrád

DOPIS KARLU TOMANOVÍ

Bylo to 7. listopadu 1938, kdy "mravy" takzvané druhé republiky, beranovsko-stříbrnácké, nabývaly dávných rozměrů. Přišel jste ten večer, ve výročí bolševické revoluce, do vily Terezy, na sovětské vyslanectví. A ve dveřích se s vámi dělili o vstup dva dosti vyčouhlí mládenci. Řekl jste s rozkošnou gestikulací: "Pane vyslanče, měl jsem obavy, že tu dnes bude málo lidí. I. a proto jsem si dovolil vzít s sebou, na výpomoc, celou svou rodinu, aby nás tu bylo víc-."

A pak, k půlnoci, kdy jsme se jen vešli kolem jediného stolu /zůstali tu ti nejvěrnější: Fučík, Hora, Kratochvíl, Sekanina, Vančura/, recitoval jste nám satirické verše na naše agrární vlastence Berana, Malypetra atd. - a vůbec srdcemor, duchovní ordnérství, na všechno to charakterové propadliště tehdejší doby. Však dobře víte, jak se smysl a půvab Vašich rýmů velice líbil všem, které jsem tu vyjmenoval!

A o tyto verše Vás ještě prosíme. Vydejte je, Karle Tomane!
Promínte, že o ně upomíná tak věčný dlužník, jako jsem já-!

1945

Smrt má strašlivě dlouhé ruce, protáhlejší, než je sama délka zemského rovníku, poledníku.

Přece však nemůže uchopit a zahubit dílo básníka.
Skutečného básníka.

1946

AUTOEPIGRAM

Karel Konrád,
již od dávných předků svých arijec,
však než křesťan žid podobou spíše.
Zklamal nastokrát:
Rozchod s literaturou, to byla moudrá věc,
- proč tedy zase píše...?

A nepřehlédněte, co míníme napovědět i vašim plímcím: pokuste se zatajit dech. Abyste byli donuceni několikrát za sebou vydechnout.

Neboť vaše oční panenky budou svědky úzasu.

To se před vámi rozhrne opona jeviště:

Závěs Středohoří.

Gobelín, zapředený na kartón obzoru.

Gobelín, vymodelovaný na zástěnu mraků.

Vrch Raná —

Jak jsou jeho tři hřbety báječně dospělé!

A umně, s jistotou pravidelnosti, vysoustruhované do kůry kamene, hlíny.

Ale budete-li obcházet úpatí, krok za krokem, tu

Z knihy Pavel a Hedvika

Věř v náhodu, je to strážný archanděl lásky.

Z knihy Epištoly k nesmělým milencům

bude zvolna, pozvolna setřásat dno svých vyčalounovaných sedel. Pod změněným zorným pohledem bude se stávat víc a víc sevřenějším do sebe, takže jeho původní velbloudí výrůstky se posléze vykrouží v jediný celek, zašpičatělý:

dromedár se nám pojednou promění v jehlancovitý kopec.

Zatímco Oblík, zahalen v opar doutníkového dýmu, sní o tom, že byl ulit zvonáři. A to se ví, společně dohromady všemi zvonolijci.

Než Milá, něžně zdobená azurem, je jako doprovod k básním Karla Hynka Máchy, nadýchnutý malířem.

Tvé oči prchají z jednoho vrchu na jiný.

vybral ok

vybral ok

P ř e d 130 l e t y , d n e 9 . b ř e z n a 1859 ,
s e n a r o d i l P e t e r A l t e n b e r g

ALTENBERG - JAK ON TO VIDĚL

Spánek je posvátný pokus přírody vyhojit rány, které uštedřil den.

Když nepřichází, může, mohla by přece jenom ještě přijít. Když je tu, už nemůže nic. Protože je tu!

Jíst, pokud by to organismus bezpodmínečně nevyžadoval a nebylo to zároveň něco lehce stravitelného, bude jednou považováno za prohřešek proti dobrým mravům.

Kdyby každý věděl, co by měl vědět, byl by svět spasen.

Býk žere květiny, stráví je, promění v lejno. A lejno, jež učinil z květin, dalo mu život, sílu.

Dospělí pláčí. Ale děti jsou slzami.

Na nahotě je pouze jedno neslušné - že je za neslušnou považována!

Lehkomyslnost je satanovou kletbou zdravých!

Řídit se módou je nejnižší nekulturností. Dokazuje to otrockou povahu.

Móda je sama sebou estetický zločin! Nechce nic definitivně dobrého, krásného, účelného. Chce neustále něco nového!

Jen géniové mezi lidmi mají sílu být navzdory všem nebezpečím beze zbytku sami sebou.

Ti, kteří se mně posmívají, budou jednou nad sebou plakat!

Z různých překladů

vybral ok

P ř e d 80 l e t y , d n e 14 . b ř e z n a 1909 ,
s e n a r o d i l A n d r é P i e y r e d e M a n d i a r g u e s

/.../ Surrealismus v tvorbě André Pieyra de Mandiargues nesporně rezonuje a sám spisovatel to ve svých rozhovorech potvrzuje, i když zdůrazňuje, že spjatost se surrealismem pociťoval nejvíce v obdivu k velkým básníkům tohoto seskupení a v snaze surrealismu probojovat osvobození člověka ve všech oblastech. Surrealistické provenience je Mandiarguesova schopnost transformovat skutečnost do halucinací, kde se splétá odpor s nádherným. A z druhé strany surrealismus překonává snahou nepodat se spontánnímu proudu citovosti, ale ovládat ho chladnou analýzou rozumu. Výslednicí těchto "odstředivých" snah je ona nevšední atmosféra jeho próz, /.../ a jejich propracovaný styl. /.../

Dušan Slobodník

P ř e d 70 l e t y , d n e 24 . b ř e z n a 1919 ,
s e n a r o d i l L a w r e n c e F e r l i n g h e t t i

Ferlinghettiho nehalasná, ale pevná obrana všeho, co zhodnocuje lidský život a podporuje jeho důstojnost, byla v jeho poezii přítomna od samého počátku, vždy jsme v ní nacházeli onu důvěrnou konverzační rovinu,

oslovení jednoho člověka druhým, neformálnost výpovědi, smysl pro humor, paradox a slovní hru, jemuž je bytostně cizí racionalistické přesvědčování stejně jako elitářský intelektualismus.

Jan Zábrana

A Arabové

LAWRENCE FERLINGHETTI

A Arabové dávali pekelné otázky
a papež nevěděl co říct a lidé
běhali kolem v dřevácích a ptali se kterým směrem
se dívá Midasova hlava a někdo říkal

Ne místo Ano

Zatímco nehybné jako vždy v Lucemburské
zahradě v Mediceském vodotrysku byly
tlusté červené zlaté rybičky a tlusté stříbrné zlaté rybičky
a děti pobíhaly kolem kašny
a ukazovaly prstem a pištěly

Des poissons rouges!

Des poissons rouges!

ale pak utekly

a list se utrhł sám

a padl do kašny

a utkvěl tam jak oko mrkající

v kruzích

a pak byla kašna úplně

klidná

a byl tam pes

stál až

u kraje kašny

díval se dolů

na ty rybičky v transu

a neštěkal

ani nevrtil legračním ocasem nebo

podobně

takže

pak na okamžik

v pozdním listopadovém soumraku
ticho ustrnulo jak ztracená myšlenka

a socha otočila

hlavu

Ano

LAWRENCE FERLINGHETTI

Ano

a postávali jsme

tam nahoře v Central Parku

házeli jsme mince do vodotrysku

a nějaký harlekýn

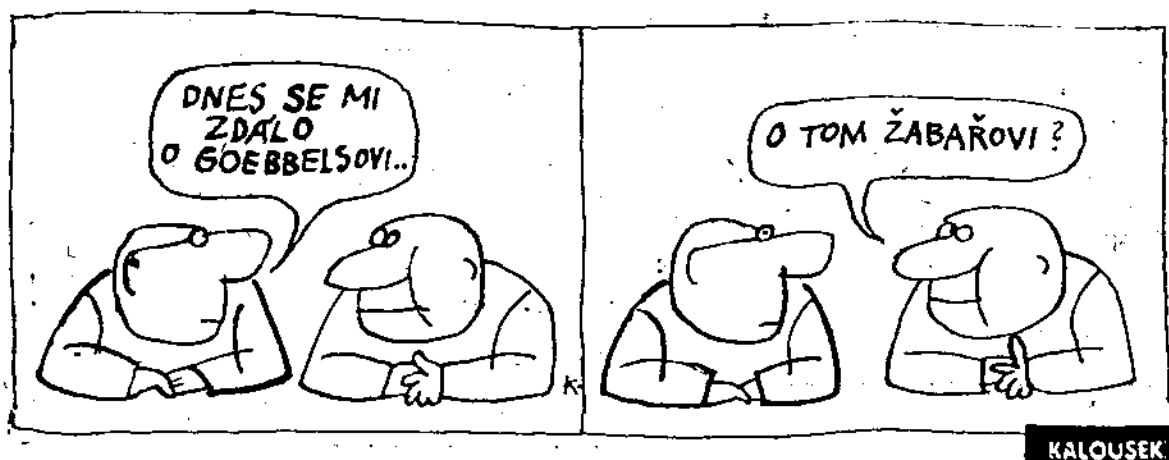
přišel nahý mezi

gubernantkami

a přistihl je jak se dloubou v nose

ve chvíli kdy by byly chtěly

tančit

F E J E T O N

Těžko je člověku, pakliže není žena a už odrostl dětským střevičkům. I on přece může být mlsout, milovník květin a drogistického zboží. O mezinárodní den mužskejch je ochuzen.

Ženy, ženy, vy si toho MDŽ nevážíte! Muži obléhají květinářství, aby vám udělali radost /aby splnili svou nepsanou povinnost/ a obdarovali vás tím, čím vás ani nechtějí /nesmějí/ uhodit. Udělají si radost také sami, nakoupí nějaké to pitivo a budou s vámi oslavovat, aby z tohoto dne na prahu jara aspoň něco měli. Ze závodů a kanceláří po všech vlastech českých se ozývá hlahol, ani protialkoholická kampaň abstinentů na zodpovědných místech se nebere v úvahu, alkohol teče proudem, ženy skřípnuté svým údělem pracujících hospodyn a matek si vyhazují z kopýtka. A muži snad nebudou pro jednu plísnění, když přijdou domů a budou mít v hlavě, ženy jim nebudou tentokrát muset závidět.

V předvečer svátku žen přijali jako každoročně naši vedoucí státní a straničtí představitelé zástupkyně něžného pohlaví. V několika řadách stojí za sebou vyparáděné zasloužilé a prokádrované ženy všech věkových kategorií, televizní kamery bzučí a začínají slavnostní projevy. Obě strany si vzájemně děkují, jedna si váží druhé za práci, druhá za pozornost jim věnovanou. Pak se uskuteční beseda tak neformální, až člověku naskakuje husí kůže. A po rozhovoru, které natočí s šťastnými to ženami televize, nepochybuje již ani na zlomek sekundy o přínosu takovýchto setkání.

Ale teď vážně: K čemu celá tahle komedie slouží? O čem se to zúčastnění vlastně ujišťují? A dokdy se budou konat tyto žalostně prázdné rituály?

Dnes neodpovím. Naši socialističtí aparátčící, naši technologové moci nám také zatím zůstanou odpověď dlužní. Jejich propagandistické triky a frazérství nemůžou nikdy znesvětit mužskou vděčnost a úctu k ženě, k jejímu svatému poslání, stejně jako nemůžou svým účelovým halasem znesvětit vznešenou myšlenku míru.

Na to jsou krátcí.

ok

Příspěvky žijících autorů jsou uveřejňovány bez jejich souhlasu.
Redakční uzávěrka 28. března 1989